БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген,

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1960 ч. ИЮНЬ 11 СУББОТА № 135 (4619)

Өртээ 20 көп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунда (1 арын).

СЭКП Төп Комитединден болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинден (1 арын).

Хоорай тудуунуң талазы-биле Бүгү-эвилел чөвүлел хуралы (1 арын).

Литератураның болгаш уран чүүлдүң ажылдакчыларынга Ленинчи шаңналды тывысканы (1 арын).

Шаг төөгүден бээр күзел боттанган (1 арын).

СЭКП ТК-ның июль Пленумунга чедиишкинниг ужуражыр (2 арын).

Г. Мухранели. — Хоочун акы-дүкша республикалар аразында дең эргелиг (2—3 арыннарда).

1960 чылда бистиң хүлээлгевис (3 арын).

Кооператорларның чөвүлел хуралы (3 арын).

Чепсегленишкиннерни херек кылынга дүжүреринің болгаш бүгү-ниити тайбыңны хандырарының планы (4 арын).

Барыын талаҳы күрүнелер чаа совет саналларны чугаалажып кирериге белен эвес (4 арын).

Моолдуң төвү өзүп турар (4 арын).

Турк чазактың ап чоруткан хемчеглери (4 арын).

Америк шериг бөлүктериниң дайынзырак үүлгедиглери (4 арын).

УЛУСЧУ ТАЛАНТЫЛАР

Область төвү Кызылдың үлетпүр бүдүрүлге, албан, организация черлериниң клуб, кызыл булуңнарындан эгелээш, Мөнгүн-Тайганың, Кара-Хөлдүң малчыннарының аалдарынга чедир, Хову-Аксының дагжыларының шахтазындан эгелээш Өдүген-Тайганың анчыларының одагларынга чедир, черле болганда куттулуп турар хөглүг ырларның чалгыы, игил-бызаанчының, эдер-харжактың таланчыг аялгазы болгаш эрес, кашпагайларның хөглүг танцылары, ам бо хүннерде улам күштүү-биле дицмиреп турар.

Тургузукчу, тайбың күш-ажылда совет кижилер чеди чылдың өндүр бедик сорулгаларын күүседир дээш демиселге турушпушаан, областа чоруп турар бот-тывынгыр улусчу талантыларның көргүзүглеринге киржип, район болгаш область көрүлделеринге белеткелдерни чорудуп, аппа боттарының байлак мергежилдерин илередип, кижи-ле бүрүү бодунуң уран чечен талантылары-биле Тываның национал хевирлиг, социалистиг утка-шынарлыг культуразының моон соңгаргы хөгжүлдезинге салыышкын киирер деп чаагай сеткилдиг лозуду-биле чоруп турарлар.

Ол көрүлделер болза чүгле ийи-чаңгыс талантылыг кижилерниң маргылдаазы эвес, бүгү улустуң байырлалы болуп, кыска үеде таныттынмазы-биле чаартынган Тываның уран чүүлдериниң күчүлүг көргүзүү болуп турар. Областың барык-ла бүгү колхозтарынга болгаш совхозтарынга болуп эрткилээн көрүлделер шынаппла шак ындыг болган.

Ам чаа-ла 18 хар чедип турар хып дээн чалыылардан эгелээш кажарып кырый берген улуг назылыгларга чедир көрүлделерге киришпейн турарлар бистиң область эвээш.

Мапаа чижек кылдыр мындыг фактыларны көргүзүп болур. Чөөн-Хемчик районнуң Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң чоокта чаа болуп эрткен бот-тывынгыр уран чүүлдер көрүлдезинге 73 харлыг колхозчу Сат Дат ирей бурунгу Тываның хоочун аялгаларлыг ырлары-биле бүгүдени кайгаткан.

Феодалдарга үр чылдарда базындырып, бодунуң чалыы назынын бактың багы-биле эртирип келген ол кырган, бир эвес советтиг үеде төрүттүнген болза чурттуң та кандыг театрларынга ырлап турар ыйнаан, ооң ол кымга-даа билдинмейн чораан кайгамчык ховар талантызы, тааланчыг үнү хей черге халас эртип, аргасыннарга чаңгыланып чораан-дыр ийин кылдыр кижи бүрүзүнгеле сагындырып келир.

Ынчалза-даа шаг төөгүден бээр үе салгап келген улусчу талантылар халас барбаан, Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың хүн бүрү сагыш салыышкынының ачызында ол чаа чадаже көдүрүп үнген. Ам чер-ле болганда ырлар куттулуп турар, улуг-даа, аныяк-даа кижилериниң ырлаксаазы кээр бистиң үевис шак ындыг кайгамчык чаагай.

Партия, совет болгаш хөй-ниити организацияларының, ылаңгыя культура албан черлериниң мурнунда салдынып турар сорулга болза ол улусчу талантыларны улам деткип, ам удавас болур область көрүлдезинге ёзулуг-ла төлептиг ужуражыр дээш бо чугула ажылды хүн бүрүнүң контролюнга алыры болур.

Уран чүүлдер көрүлдезинин районнарда, колхозтарда болгаш совхозтарда, үлетпүр бүдүрүлге, албан, организация черлеринде эртип турар байдалын алырга хөй-хөй партия организациялары чоннуң улусчу талантыларын илередип, байлакшыдар талазыбиле кол кичээнгейни салып турар.

Ыраккы Тожунуң «Совет Тыва» көдээ ажыл-агый артелинге болуп эрткен көрүлдеге колхозчулар массалыг киришкен, уран чүүлдер көрүлдезин колхоз даргазы эш Дамдын-оол боду-биле удуртып, ооң идепкейлиг киржикчилериниң бирээзи болуп турар. Ол колхозтуң улусчу талантылары районда сурагжып турары таварылга эвес.

Үстүнде чугаалаанывыс ышкаш эки чижектерни областың өске-даа районнарындан көргүзүп болур. Ынчалза-даа чамдык черлерде бо ажылды ам-даа чугулага көрбейн, ийиги чергениң айтыры кылдыр санап турар таварылгаларның барын демдеглевейн барып болбас.

Каа-Хем, Чаа-Хөл, Таңды болгаш өске-даа чамдык районнарда бот-тывынгыр уран чүүлдер көрүлдезинин белеткели болгаш чорудуу дыка кошкак бооп турарының чылдагааны болза СЭКП райкомнарының болгаш райкүүскомнарның талазындан ол чугула херекти хүн бүрүнүң кичээнгейинге албааны-биле тайылбырлаттынар.

Улусчу талантыларның область көрүлдезинге чедир ам каш-ла саныыг хонуктар арткан. Көрүлде болза чартык чылдың ажылагый түңнелдерин үндүрери-биле дапкырлажып турар. Ынчангаш ол хүнге бүгү талазы-биле чедиишкинниг ужуражыр дээш демиселди улам күштелдирер. Уран мергежилдиг талантыларны байыдары-биле кады чеди чылдың ийиги чылының чартык чылда планныг бүгү-ле онаалдаларын долдур болгаш ажыр күүседир дээш бүгү күштерни салыр херек.

Уран чүүлдер көрүлдезинге эң эки талантылар дээш, а ажылхерекке бедик түңнелдер дээш туржуулупар!

Хоорай тудуунуң талазы-биле Бүгү-эвилел чөвүлел хуралы

Хоорай тудуунуң талазы-биле Бүгү-эвилел чөвүлел хуралы июнь 6-да бодунуң ажылын секцияларга үргүлчүлээн.

Чуртталга болгаш культура-амыдырал тудуушкунуңуң индустриализациязының бала шынарының секциязы Эвилелдер Бажыңының Колонналыг залынга болган. Анаа 1000 ажыг тудугжулар, архитекторлар, төлевилелчилер киришкеннер.

Тудуг ажылдарын моон соңгаар индустриализастаарының болгаш шынарын экижидериниң эң чугула айтырыгларын санал берип чүве чугаалааннар хаңызы-биле, ажыл-херекчи чугаалажып көргеннер.

Хоорайларны чазгайжыдарының, погаанчыдарының болгаш оларның арыг-шевер байдалын экижидериниң секциязына дыка хөй айтырыгларны чугаалажып көрген.

ССРЭ-де калбак хемчээлдин-биле организастап турар ажыл—хоорайларның погаанчыдылгазы болза ажылчы чоннарның амыдыралынга таарыжчалыг кадыкшыдылга аргаларының бирээзи болур. Ол сорулга биле чылдың-на дыка хөй акша-хөрөнгини тускайлап турар.

ССРЭ-ниң Улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгезинин Культура бажыңына көдээ чурттакчылыг черлерни планнаарының болгаш тударының секциязының хуралы болган. Көдээ суурларны болгаш чурттакчылыг черлерни организастыы-биле чаартып тударының чугула үезі келгенин чүве чугаалааннар шуптузу чаңгыс эп-сеткилдиг демдеглээн.

Секцияларга хөй санныг саналлар кылдынган. Чижээ, колхозтар аразының тудуг организациялары боттарының ажыктын бадыткаан болгаш оларны быжыглаар механизмнер, тудуг материалдары-биле хандырары чугула дээрзин чугаалааннар.

Хоорай тудуунуң талазы-биле Бүгү-эвилел чөвүлел хуралы июнь 9-та бодунуң ажылын Кремльдиң Улуг ордузунга үргүлчүлээн.

Литератураның болгаш уран чүүлдүң ажылдакчыларынга Ленинчи шаңналдарны тывысканы

Литературага, журналистикага, публицистикага болгаш уран чүүлге шылгарангай чедиишкиннери дээш 1960 чылдың Ленинчи шаңналдарын тыпсырының байырлалы июнь 8-те болуп эрткен. Москва Кремлиниң Свердловск залынга чогаалчылар, журналистер, уран чүүлүң ажылдакчылары, найысылалдың хөй-ниити төлээлекчилери байырлыг тыпсылгага чыглып келген.

Хуралды дыргалаан Н. С. Тихонов бедик шаңнал дээш лауреаттарга байыр чедирген болгаш оларга чаа-чаа чогаадыкчы чедиишкиннерни күүсеп. Бо кайгамчык болуушкын дээрге бүгү совет культураның улуг байырлалы болур деп ол чугаалаан.

Лауреаттарның дипломнарын база хүндүлүг демдектерин алганнар болза: М. Ф. Рыльский—«Роза чечектери болгаш виноград» база «Ыраккы дээр хаяалары» деп шүлүктериниң номнары дээш, Мирзо Турсун-заде — «Азияның үнү» деп шүлүктериниң болгаш шүлүглелдериниң ному база «Хасан-Арбакеш» деп шүлүглели дээш, А. И. Аджубей Н. М. Жуков, Н. М. Грибачев, Л. Ф. Ильичев, Е. В. Литошко, В. А. Матвеев, В. И. Орлов, П. А. Сатюков О. А. Трояновский, А. С. Шевченко Г. Т. Шуйский—«Америка-биле чиптиге көргүп алгаш» деп АКШ-ка Н. С. Хрущевтуң чораанының дугайында рассказ дээш, С. Ф. Бондарчук—«Кижиниң салым-хуузу» деп уран-челен фильм дээш, режиссёр болгаш Соколовтуң ролюн күүсеткени дээш оператор В. В. Монахов — олла уран-чечен фильм дээш, режиссёр Р. Л. Кармен, операторлар Джаваншир Муса оглы Мамедов болгаш С. Е. Медынский— «Каспийниң нефтичилериниң дугайында тоожу» база «Далайның чагырып алыкчылары» деп өөнүг документалдыг кино-чуруктар дээш, Д. Ф. Ойстрах музыка-күүседилге уран чүүлүнүң талазыбиле чедип алган чедиишкиннери дээш, Г. В. Свиридов—В. В. Маяковскийнин сөзүнге «Патетиктиг ораториязы» дээш.

М. А. Шолоховтуң зарааны болгаш В. С. Лебедевтиң чок турганы-биле холбаштыр оларга дипломнарны болгаш хүндүлүг демдектерни сөөлзүреди тыпсыр.

Шаңнатканнарның өмүнээзинден үүве чугаалаанар М. Ф. Рыльский, Мирзо Турсун-заде, Л. Ф. Ильичев, С. Ф. Бондарчук, С. Е. Медынский, Д. Ф. Ойстрах, Г. В. Свиридов олар бедик шаңнал дээш Коммунистиг партияга болгаш Совет чазакка өөруп четтиргенин илереткеннер.

Ленинчи шаңналдарны тывыскачының байырлалынга СЭКП ТК-ның Президиум кежигүү болгаш ССРЭ-нин культура министри Е. А. Фурцева үүве чугаалаан.

(СЭТА).

МУРНАКЧЫ ДУРЖУЛГАНЫ КАЛБАРТЫРЫНГА

Ажылдың мурнакчы дуржулгазын, эртемниң чедиишкиннерин артель бүдүрүлгезинге нептередир, курлавырларны дурген шиңгээдип, бар аргаларны чөп ажыглаар талазы-биле Каа-Хем районда Ленин аттыг база «Тиилелге» колхозтар көскү ажылдарны кылган.

Ленин аттыг колхоз мал чемнерин чер кырынга силостаар, бызааларны чагыштырып доруктурар, инектерни баглавайн сула ажаар болгаш электри-биле саар депшилгелиг аргаларны шиңгээдип алган. Ол ышкаш хаваннарны картофель, корнеплод болгаш холумантар-биле чемгерери чурумчаан. Сеялкаларга үрезин уруушкунун, фермаларда сөөртүлгелерни болгаш хөй күш негеттинер өске-даа чамдык ажылдарны механизастаан.

Мындыг хемчеглерни чорутканының түңнелинде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү дыка бедзэн. Продукцияның бот-үнези 1958 чылдыындан 1959 чылда инек эдинин 2,1 катап, сүттүң—1,6 катап чиигээн. Колхозта ам үүгле 4 саанчы бар, олар 193 инектерни ажаап, саап турар. Чижээ, мурнакчы саанчы эш Яковлева 65 инектерни ажаап, саарынга чаасканн өйүнде четчип турар.

Колхоз шээр малын, ылаңгыя хоюн хайнактадып, ажаарын экижидип, чемгерилгеге силосту болгаш концентраттарны берип турарындан дүк бүдүрери дыка бедзэн, ооң бот-үнези чаңгыс чылда безин ниитизи-биле 1,7 муң ажыг рубль чиигээн.

Мурнакчы дуржулганы болгаш эртемниң чедиишкиннерин нептередир талазы-биле шак ындыг хемчеглерни «Тиилелге» колхоз база ажыглап турар. Ооң түңнелинде колхоз эрткен чылын эзт-сүт угланыышкынныг мал фермазында күш-ажыл чарыгдалын 20 хуу кудуладыр, инек эдинин бот-үнезин 2,8 катап, сүттүң — 1,7 катап чиигедир арганы чедип алган. Фермада бызаалар шупту менди, оларның бирээзи-ле кыжын безин хонукта 400 грамм немелде деңзилиг болуп турар.

Бызааларны эзткир угланыышкынныг инектерге чагыштырып доруктурар арга-биле колхозтуң үүгле Кузнецовтары безин сөөлгү үш чылдарда 384 бызаларны өстүрген, ооң ниити немелде деңзизи 75,3 тонна эзт азы 527,2 муң рубль болган.

Ленин аттыг база «Тиилелге» колхозтар, артель бүдүрүлгезинің чугула участоктарынга мурнакчы аргаларны ажыглап тургаш, күш-ажылдың депшилгелиг акша төлевиринче шилчээн.

Мал болгаш чер ажылының культуразын улам бедидер, артель бүдүрүлгезинің хөгжүлдезин дүргедедир, колхозтуң экономиказын улам быжыдар талазы-биле мурнакчы дуржулганы калбартырынга СЭКП Каа-Хем райкому чамдык хемчеглерни база ап турар. Сөөлгү үеде колхозтарга элээн каш семинарларны, чөвүлел хуралдарны эрттирген. Мурнакчы ажылдыг Ленин аттыг база «Тиилелге» колхозтарның бүдүрүлгелеринге практикалап экскурсиялаар хемчеглерни база ап турар.

СЭКП Тыва обкомунуң бюрозу мурнакчы дуржулганы нептередир талазы-биле каа-хемчилерниң эки үлегерин областың бүгү колхозтарынга болгаш совхозтарынга калбартыр дугайында тускай доктаалды хүлээп алган.

Тыва автономнуг области хөй уругларлыг келерни „Иениң алдары" орденнер болгаш „Иениң медалы" медальдар-биле шаңнаар дугайында

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

(Эгези № 133 (4617) «Шында»).

8. **Түлүш Уйнукай Санчаевна**—Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг колхозунуң колхозчузу.

9. **Кенден Өлчеймаа Сатовна**—Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.

10. **Куулар Мамбуу Ө. Саар**—Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.

11. **Куулар Серенмаа Аскаковна**—Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң колхозчузу.

12. **Куулар Хүрен-оол Шожаловна**—Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң колхозчузу.

13. **Монгуш Алдын-Сүт Бегзикей**—Чөөн-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.

14. **Монгуш Бычырык Лопсанчуваовна**—Сүт-Хөл районнуң Киров аттыг колхозунуң колхозчузу.

15. **Монгуш Досун Бюрбюевна** — Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң колхозчузу.

16. **Монгуш Чылбак Чигир-ооловна**—Чадаана школазының ажылчыны.

17. **Ондар Алажык Сүсүтбейовна**—Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.

18. **Ондар Опал Амырбитовна** — Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң колхозчузу.

19. **Ондар Саглай Күнзүновна** — Сүт-Хөл районнуң «Ишкин» колхозунуң колхозчузу.

20. **Ондар Сайын Караженковна**—Улуг-Хем районнуң «УТКА-ның 25 чылы» совхозунуң ажылчыны.

21. **Ооржак Бочин-кыс Нурзатовна**—Чадаана хоорайда өг-буле эзи.

22. **Ооржак Мыйдак Үнчүлчековна**—Каа-Хем районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң колхозчузу.

23. **Оюн Дадар Бүлүүнхөвна** — Чөөн-Хемчик районда башкы.

24. **Сат Дуударый Ортун-ооловна** — Чөөн-Хемчик районнуң Баян-Тала көдээ Совединде өг-буле эзи.

25. **Севилбаа Ховалыг Хелинмей**—Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.

26. **Серембил Иргит Дүнгүловна**—Тес-Хем районнуң Самагалдай суурда өг-буле эзи.

27. **Сүлдум Донма Довутовна** — Тес-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.

28. **Сымыя Зоя Доспановна** — Улуг-Хем районнуң «Чодураа» колхозунуң колхозчузу.

29. **Тажи-Суу Александра Ястуевна** — Чөөн-Хемчик районнуң Баян-Тала көдээ Совединде өг-буле эзи.

30. **Умункаа Билзет Суруновна**—Тес-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.

31. **Хомушку Анна Сундуевна**—Чөөн-Хемчик районда башкы.

32. **Чадамба Бопунай Байкара**—Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» колхозунуң колхозчузу.

33. **Штынашева Мария Лукинична** — Каа-Хем районда ажылчын

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ОРГАНОВ.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. ОРЛОВ.

Москва. 1960 чылдың март 31.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунда

Молдав уран чүүлдүң болгаш чечен чогаалдың декадазының Москва хоорайга болуп эрткенинге холбаштыр, молдав уран чүүлдүң болгаш чечен чогаалдың хөгжүлдезинге шылгарангай ачы-хавыяазы дээш, Молдав ССР-ниң уран чүүлүнүң болгаш чечен чогаалының 298 ажылдакчыларын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаан.

Ленин ордени-биле 8, Күш-ажылчы Кызыл Тук орден-биле — 38, «Хүндүлелдиг демдээ» орден-биле—98 база «Күш-ажылчы эрес-маадырлыг чорук дээш» деп медаль-биле—154 кижи шаңнаткан.

* * *

Совет уран чүүлдү хөгжүдериниң талазы-биле шылгарангай ачы-хавыяазы дээш бала молдав уран чүүлдүң болгаш чечен чогаалдың Москва хоорайга болган декадазы-биле холбаштыр ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму Молдав ССР-ниң улустуң артизи, Молдав ССР-ниң А. П. Чехов аттыг орус шин театрының артизи Н. М. Масальскаяга, Молдав ССР-ниң улустуң артизи, «Флуераш» деп молдав күрүне филармониязының улусчу хөгжүмүнүң оркестринде ыраажы Т. Б. Чебанга, Молдав ССР-ниң улустуң артизи, молдав күрүненің А. С. Пушкин аттыг хөгжүм-шин театрының артизи К. А. Штирбулга ССРЭ-ниң улустуң артизи деп хүндүлүг атты тывыскан.

СЭКП Төп Комитединден болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинден

Бистиң чуртувустуң ужар-үүлүнүң шылгарангай конструктору, СЭКП кежигүү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады, Социалистиг Күш-ажылдың ийи дапкыр Маадыры, кол конструктор **Семен Алексеевич Лавочкинниң** 60 харлыында, 1960 чылдың июнь 9-та хенертен мөчээнин СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели ханы кажыдал-биле дыңнадыр тур.

СЭКП Төп Комитеди. **ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели.**

Шаг төөгүден бээр күзел боттанган

(Карел АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы эш И. С. Беляев-биле беседа)

Карелияга Совет эргечагырганың тургустунган хүнүнден бээр дөрт чыл болган. Төөгү талазыбиле бо кыска хуусаның дургузунда карел улустуң салым-хуузунда дыка улуг өскерлиишкиннер болган.

Революция мурнундагы Карелия кижи хоюспаан куштарның болгаш кижилер чорбаан коклаларының чери турган. Оны улус «найысылал чоогунуң Сибири» деп база адап турган, чүге дизе Төрээн чурттуң хөй-хөй патриоттарын—политиктиг херектеннерни халыыг чазак Карелияже шөлүп турган.

Ядыы-түрепги болгаш эрге-шөлээ чок чорук, аш болгаш аарыгчовулаң, аар-берге, албадалдыг ажыл болгаш барык шуут үжүк бижих билбес чорук—карел улустуң көрүп-ле чорган үүвези ол. Ас-кежик дугайын чүс-чүс чылдарда ол күзеп чорган. Улустуң «Калевала» деп чогаалының олуругларында сициккен ооң изиг күзели үүгле Октябрьның социалистиг Улуг революциязының соонда боттанган. Карелияның ажылчы чоннары боттарының чериниң национал күрүне болур чоруун эн-не баштай чедип ап, совет улустарның хөй национал-дыг өг-бүлезиниң деңэргелиг кежигүннери болу берген.

Бөгүнгү Карелия—Россия Федерациязының бедик хөгжээн индустрилиг, чечектелген республикаларының бирээзи болган. Үлетпүрде болгаш көдээ ажыл-агыйда, культура тургузуушкунунда ооң чедиишкиннери — бистиң партиявыстың ленинчи национал политиказының тиилелгезинин чайыннанчак херечилели болуп турар.

Республиканың кол байлаа—ыяш. Ыяш белеткээр, ыяштан херекселдер ажылдап кылыр, ыяш-химия үлетпүр — Карелияның улус ажыл-агыйының кол адыры. Карелия бо чылын чуртка 16 миллион кубометр «погаан алдыны» алы революция мурнундагы үеде ооң берип турганындан он ажыг катап хөй ыяшты бээр.

Арга-ыяштар иштинде күүлүг индустрилиг бааза тургустунган. Ыяш белеткелчилериниң эргезинде бензин-мотор болгаш электри хирээлери, күүлүг тракторлар, дизельдиг ыяш сөөртүкчүлери, чиңге шугумнуг демир орудтарның болгаш автомобиль орудтарының сырый четкизи бар. Ыяш кестиреринің болгаш сөөртүрүнүң 90 ажыг хуузун механизастаан.

Ыяш белеткелчилери чадырларга болгаш чер бажыңнарга сыныырлажып чурттап чораан үезин ам уткан. Олар чаагайжыды тутканы суурларда чурттап турарлар. Ол суурларда магазиннер, столоваялар, школалар, клубтар, уруглар яслилери болгаш садтары, кино бар. Ыяш белеткелчилериниң күш-ажылын Совет чазак бедиибиле үнелеп турар. Олардан үш чүс ажыг кижилер Совет Эвилелиниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаткан, а элээн хөй кижилер Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атка четкеннер.

Карелия үүгле ыяш-биле байлак эвес. Ам мында слюда, шпат, кварц, гранита, пегматит чижектиг үнелиг байлактарның тывыжы болгаш оларны болбаазырадыры хөгжээн. Үлетпүрүнүң чаа адырлары: судно тудуунуң, чаңгыс аай хевирлиг бажыңнар тудуунуң, трактор тудуунуң, алюминийниң үлетпүрү тургустунган. Балык үлетпүрү дүрген хөгжүп турар.

Республиканың индустриалиг деңнелин энергетиканың дүрген хөгжүлдези херечилеп турар. Червепреб энергетиканың—Кодопож ГЭС-тің соонда Пальевзерскинин, Ондскинин, Маткожнепскинин электростанциялары туттунган. Выгскинин ГЭС-ниң тудуушкуну чоруп турар. Республиканың соңгу үүгүнде Новск болгаш Кумск ГЭС-терни тудуп турар.

Совет эрге-чагырганың чылдарында көдээ ажыл-агыйда улуг чаартылгалар болган. Колхозчу тараачыннарга совет күрүненин бергени муп-муп тракторлар, кожулда херекселдери болгаш өскеде техниказы сүтту, эзтти, ногаалларны, картофельди болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын бүдүрерин каш катап көөдедир арганы берген.

Карелияда өлүк-аңныр ажылы—көдээ ажыл-агыйның хөй орулгалыг адыры улам-на хөгжүп турар. Республикада ан аңыраар 12 совхозтар, 10 норка болгаш ак дилги фермалары тургустунган.

Карелияның ажылчы чоннары боттарының культуразының чечектелиишкининге чоргаарланып турар.

Революция мурнунда Карелияга ийи-ле гимназия ажылдап, чаңгыс солун үнүп, чоннуң 85 хуузу бижик билбес турган. Ам Карел республикада ниити эртем школаларының калбак четкизи, педагогика институту, күрүче университеди бар. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Карел филиалы ажылдап турар. 25 солуннар, чечен чогаалдыг болгаш ниити-политиктиг журналдар үнүп турар.

Карелдиң ажылчы чоннары чеди чылдың бирги чылын чедиишкиниг доокан. Республиканың үлетпүрү 1959 чылдың планын хуусаа бетинде күүсеткен болгаш даалгадан ажыр барык 150 миллион рубльдиг үлетпүр продукциязын берген. Чеди чылдың ийиги чылының бирги кварталының планы база чедиишкиниг күүсеттинген.

Республиканың дөртен чылын Карелияның көдээзинин ажылчылери база чаа-чаа күш-ажылчы чедиишкиннер-биле уткаан. Автономнуг республикаларның, крайларның болгаш областарның мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткелин көөдедир дээш чарыштын бо чылдың бирги кварталының түңнелинде Карел АССР Соңгу болгаш Соңгу-Барыын чүк зонаның талазы-биле бирги черни эзлээн болгаш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шилчилер Кызыл тугун болгаш бирги чергениң акша шаңналын аңаа тывыскан.

Карел АССР бодунуң дөртен чылына экономикада болгаш культурада кайгамчыктыг чедиишкиннер-биле ужурашкан. Республиканың ажылчы чоннары, бүгү совет улус ышкаш, боттарының долу чогаадыкчы күштерин болгаш энергиялын чырыткылыг сорулгага—бистин чуртувуска коммунизм тургузуушкунуна бараалгадырлар.

(СЭТА).

Чурукта: Карел АССР-ниң найысылалы Петрозаводскинин кудумчуларының бирээзи.

СЭКП ТК-ныҥ июль Пленумунга чедишкинниг ужуражыр

ОБЛАСТЫҤ РАЙҮЛЕТПҮР КОМБИНАТТАРЫНЫҤ 1960 ЧЫЛДЫҤ ЭРТКЕН БЕШ АЙЛАРЫНДА ПЛАН КҮҮСЕЛДЕЗИНИҤ ДУГАЙЫНДА МЕДЭЭ

Комбинаттар	ниити продукция	бараанныг продукция
Чадааананың	118,4	126,5
Шуурмактың	116,4	126,4
Туранның	111,8	110,2
Бай-Хаактың	109,2	127,1
Тожунуҥ	107,8	100,3
Шагаан-Арыгның	104,0	122,0
Сарыг-Септиҥ	98,7	114,0
Ниитизи-биле	110,3	118,3

Бо медээден алгаш көөрге областыҥ райүлетпүр комбинаттары төөгүлүг чеди чылдың ийиги чылының эртткен беш айларында багай эвес ажылдааны тодаргай. Беш айларның бүдүрүлге планының ниити продукция талазы-биле 110,3 хуу, а бараанныг продукция талазы-биле 118,3 хуу күүсеттингени чурт үлетпүрүүнүҥ ажылдакчыларының СЭКП ТК-ныҥ июль Пленумунга төлептиг белээ болур. Райүлетпүр комбинаттары пландан ажыр 595 муҥ рубльдиҥ янзы-бүрү продукцияларын Төрээн чуртка бүдүрүп берген.

Эрткен беш айларның планын Шуурмактың (директору эш Перестронин), Туранның (эш Костенков) райүлетпүр комбинаттары бүгү көргүзүглер талазы-биле ажыр күүседип, күш-ажылчы улуг чедишкиннерлиг болган.

Ындыг болза-даа чайдык райүлетпүр комбинаттарының бүдүрүлге планының чамдык көргүзүглерин күүсетпээнин демдеглээр херек. Ылаҥгыя Чадааананың райүлетпүр комбинады (эш Цвелев) эрткен айларда 50 муҥ кезек туйбуну, Шагаан-Арыгның эш (Малышев)—487 кубометр тудуг ыяжын, Тожунуҥ, Сарыг-Септиҥ, Бай-Хаактың райүлетпүр комбинаттары бүдүрүлге планының 3—4 көргүзүглерин чедир күүсетпээннер.

Чамдык комбинаттарның планын айыттынган көргүзүглер ёзугаар күүсетпээни бүдүрүлге черлериниҥ удуртукчуларының туйбу, чугай дээн ышкаш чугула тудуг материалдарының белеткелинче кичээнгей салбайн. ажылды чаҥгыс талалап удуртуп турары-биле тайылбырлаттынар.

Мурнакчы ажылчын, идепкейлиг хөй-ниитичи

Михаил Борисович Слюсерь—1953 чылды болган чок-ла сактып келир. Ынчан ол областың коммунал хандырылга эргелелиниҥ септелге-тудуг конторазынга токарьлап ажылдап кирген. Оон бээр эш Слюсерьнин ажылдап турган механика цегинге элээн хөй кижилер-даа солушкан, бүдүрүлге чери чоорту өзүп, оон күчү шыдалы-даа бедээн.

Ук цехке ажылдап келген үезинин дургузунда мурнакчы ажылчын күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, кылып турар продукцияның шынарын экижидер дээш элээн каш чаартылгаларны, эде кылыышкыннарны кылган. Үш чыл бурунгаар хоорайга суг дамчыдылгазының хоолайларын тургузуп эгелээн. Ук хоолайларны тудуштурар херекселдер чедишпейн бааргa ону хоорайның өске мастерскияларынга кылып эгелээн. Ийи хоолайны тудуштурар бир улуг эрилгени кылырынга трест 60 рубльди төлеп турган. Ындыг эрилгелерни хойну кылыр турган. Ынчангаш бо ажылды чиигедип, эрилгелериниҥ бот-үнезин чиигедир арганы эш Слюсерь дилеп эгелээн...

1958 чылдың чайынында бир-ле хүн механика цегинге ажылчыннар ажыл шагы төнген-даа болза, бажыннарынче чорбайн, үр-ле чугаалажып артып калганнар. Олар дуржулгалыг токарь М. Слюсерьни долгандыр туруп алган, ажылдап турган станокту кичээнгейлиг көрген, хынаан турганнар. Михаил Борисович баштайгы кылдыҥган улуг эрилгени эштеринге уштуп бергеш, эрилге кылыр өске демирни сталогунга чондурары-биле быжыглап алган. Слюсерьниҥ өөрү даштын чыткан хоолайларга эрилгени эргеш, оон эки шынарлыг болганын үр-ле мактааннар.

Эш Слюсерьның кылган чаартылгазы конторага чылда 30 муҥ рубльдиҥ камналгазын берген. Эрилгениҥ бот-үнези 60 рубль турганындан 13 рубль чедир чиигээн. Мурнакчы чаартыкчы чедип алган чедишкининге доктааваан. Хоолайлар дудуштурар эрилгелериҥ бирээзиниҥ бот-үнезин ол ам 5 рубль 11 көпеек чедир чиигеткен.

Бүдүрүлге чериниҥ мурнакчы ажылчынының эки ажылы бедик үнелелди алган. Эш Слюсерни администрация чери ат бижээн шак-биле шаннаан болгаш оон адын областың Хүндүлел самбызазында киирген.

Михаил Борисович чүгле мурнакчы ажылчын эвес, коллектив кежигүнериниҥ идепкейлиг хөй-ниитичилериҥ бирээзи. Эш Слюсерь профэвилел месткомунуҥ болгаш треште эш-хүүзүнүҥ судунуҥ кежигүнү.

Бо хүннерде областың коммунал хандырылга килдизиниҥ ажылдакчылары кызырган шактыг ажыл хүнүнче шилчиириҥге белеткеним турар. Бо талазы-биле тургускан комиссияның составында эш Слюсерь базып кирген.

В. МИРОШНИКОВ.

Чурукта: М. Б. Слюсерь. Фото С. Феоктистовтуу.

Хүлээлгевис күүсеттинип турар

Тыва автотрестиҥ Минусинск АТК-зында септелге мастерскаязының электриктери, бистер дөрт кижи коммунистиг ёзу-биле ажылдаар болгаш чурттаарынга өөренир деп ыдыктыг хүлээлгени алгаш, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери-биле чаартылгаларны кылып, бүдүрүлгениҥ кайыдаа алырынга артык чарыгдалдарны болдурбас, камнап алышкынны чедип алыр дээн ышкаш тодаргай хүлээлгелерни боттарывыска алган бис.

Алдынган хүлээлгелериҥ күүсеттинип турары кончуг өөрүнчүг. Маҥаа холбаштыр чамдык чижектерни көргүзүп болур. Моон мурнунда суг сорлурар насостуҥ мотору улуг күштүг турган, ону биче күштүг моторбиле солаш, чыл дургузунда 3 муҥ киловатт-шактыҥ камналгазын чедип алдывыс. Ол ышкаш дарганнаар цехте элээн каш моторларны база-ла солаан бис.

Коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп ат дээш демисежип эгелээнивистен бээр алды ай хире үе эрткен. Бо аразында бистиҥ бригаданың кежигүннери үш чаартылганы чогааткаш, ажыглалда киирген. Ол чаартылгалар АТК-га чыл дургузунда 11 муҥ рубльдиҥ камналгазын бээр. Чаартылга талазы-биле бисте ам-даа элээн каш саналдар бар. Ылаҥгыя Михаил Межовтуҥ чогааткан чаартылгазы электриктериҥ ажылынга таарымчалыг байдалды тургузар болгаш элээн хөй түүнүҥ камналгазын бээр.

АТК-ның өске цехтери бистиҥ цегивисте эҥ эки чаартыкчылар болгаш чогаадыкчылар чыглы берген деп шын эвес саналды үндүрүп турарлар. Херек кырында ындыг эвес. Бистер коммунистиг ёзу-биле ажылдаар, чурттаар болгаш өөренир дээн күзелди илереткен кижилер бот-боттарывыска дузалажып, боттарывыстың техниктиг билиивисти бедидип турган, бүдүрүлгеге чаа чүүлдерни чогаадып кылыптар апарган бис. Бистер ам шупту 6 болгаш 7 разрядтың электриктери апарган бис. Ынчангаш чаартылга болгаш чогаадылга талазы-биле бистиҥ цехтен саналдарның болган чок үнүп кээриниҥ чылдагааны ында.

А. ФАЦИУС,
бригаданың кежигүнү.

Чартык чылдың планы күүсеттинген

ШУУРМАК. (Телефон-биле). Төөгүлүг чеди чылдың ийиги чылының планын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышты калбартпышаан, Шуурмактың райүлетпүр комбинадының ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары күш-ажылчы улуг чедишкинни чедип алганнар. Коллектив кежигүннери 1960 чылдың бирги чартыының бүдүрүлге планын хуусаа бетинде—ай бурунгаар күүсеткен. Май айның бүдүрүлге планын райүлетпүр комбинады ниити продукция талазы-биле 116,4 хуу, а бараанныг продукция талазы-биле 126,4 хуу күүсеткен.

Тус-тус ажылчыннарның аразында калбарган социалистиг чарышка эҥ эки көргүзүглерни ыяш кезикчизи Ф. Яковлев, чазаныкчы А. Черепанов, ыяш дилдирикчизи Т. Никитин, ажылчыннар Б. Шимит, А. Третьякова болгаш оон-даа өскелер чедип ап турарлар.

СЭКП ТК-ның июль Пленумунга төлептиг ужуражыр дээш коллектив кежигүннери күш-ажылдың темпизин улам бедидип турар.

Ажылдың темпизи бедээн

Хову-Аксы автотранспорт конторазының чолаачылары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары төөгүлүг чеди чылдың ийиги чылының бүдүрүлге планын совет Конституциясының хүнүн таварыштыр күүседир деп бедиткен хүлээлгени алган. чылдың бирги кварталының планы тонна талазы-биле 123,6 хуу күүсеттинген. Ол ышкаш кывар, чаар материалдарның камналгазы база-ла эвээш эвес. АТК эрткен кварталда ниитизи-биле 3018 литр бензинни болгаш 2303 литр солярканы камнап алган.

Чүүк сөөртүлгезиниҥ хемчээли эрткен чылда турганындан көвүдээн: Бир эвес 1959 чылдың бирги кварталында 30 муҥ тонна хире чүүк сөөртүнген болза бо чылдың бирги кварталында 49770 тонна чүүктү сөөрткен ийикпе, азы АТК-ның чолаачылары 2 миллион ажыг тоннакилометрни кылган.

Чүүк сөөртүлгезиниҥ планын үргүлчү ажыр күүседип турар мурнакчылар АТК-да эвээш эвес Ылаҥгыя чолаачылар эштер Е. Мурачев, Н. Захаров, Е. Тараканов болгаш оон-даа өскелер чүүк сөөртүлгезиниҥ ай планын үргүлчү 150—160 хуу күүседип турарлар.

СЭКП ТК-ның июль Пленумунга төлептиг ужуражыр дээш АТК коллективи күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улам бедидип турар. Автомашиналарның техниктиг белен чоруунун коэффициентизин 0,80 хуу чедирерин коллектив хүлээнген.

А. КОВАЛЕВСКИЙ.

Түҥнел кичээлдер

Партия чырыдыышкынының четкизинде 1959—1960 өөредилге чылының түҥнел кичээлдери Улуг-Хем районнуҥ Ленин аттыг колхозунга чоокта чаа эрткилээн.

Өөредилге чылының дургузунда кичээлдерни үзүктелиишкин чокка шынарлыг эрттирип, өөредилге программазын чедишкинниг доосканы, эш Ч. Донгактың пропагандистээни СЭКП төөгүзүн өөренир белгүмге түҥнел кичээлдер организастыг болгаш бедик деннелге эрткен.

Белгүмнүҥ 21 дыннакчыларындан 20 кижи өөренип эрткен темаларының салдынган айтырыгларын эки харылаан болгаш ханы билиглерни чедип алганын көргүскеннер, ылаҥгыя В. Тойлуг-оол, О. Кара-оол, Т. Кызыл-оол, Н. Майгын-оол, А. Шывак, Д. Уйнук, С. Сыгыр-оол, К. Урангай болгаш өскелер-даа эки өөренгеннер.

Колхоз төвүнде школа директору эш Х. Тангыт-оолдуҥ пропагандистээни агар политика өөренир белгүмге түҥнел кичээлдер база эрткен. Анаа өөренип турган 18 дыннакчылардан Шыгжаа, Чамзырын, Сендажи, Эренмаа олар кичээлдерни үспейн, улуг сонуургал-биле өөренип турган болгаш быжыг билиглерни чедип алганын түҥнел кичээлдерге көргүскеннер. Ындыг болза-даа Х. Норбу, О. Долгар, М. Содуй-оол ышкаш дыннакчылар кичээлдерни чөптүг чылдагаан чокка хөй удаа үскен болгаш боттарының политиктиг билиин бедидип алырынга сонуургал чок чоруун көргүскеннер.

Колхозтуҥ Алдыы-Шынаада школа директору эш С. Болат-оолдуҥ пропагандистээни агар политика өөренир белгүм база-ла өске белгүмнер ышкаш, өөредилгени организастыг эгелээн болгаш кичээлдерни эки эрттирип турган. Ындыг болза-даа өөредилге чылының сөөлгү үезинде кичээлдерни үргүлчү үзүп келген. Оон түҥнелинде ук белгүмге түҥнел кичээлди ёзу барымдаалап, эренгей эрттиргенин четпес деп демдеглээр ужурлуг.

Партия чырыдыышкынында өөредилгениҥ түҥнелдериниҥ болгаш келир 1960—1961 өөредилге чылының сорулгаларының дугайында айтырыгны партия эге организациязының хуралынга чугаалажып көрген.

О. ДАВАА.

Ферма чайлагда

Сүт-Хөл районнуҥ «Бора-Тайга» колхозунуҥ контора болгаш көдээ Совет ажылдакчылары база колхозчулар чоокта чаа төп сүт-бараан фермазын чайгы үеде оттуг-көктүг черлерге көжүп чоруурунга эптиг кылдыр Үстүү Хову-Аксында чайгы турлагны шефтеп кылган.

Чайгы турлагда ферма ажылдакчылары чурттаар көжүрүп чоруур 6 багон бажынчыгашты, сагдынган сүт хүлээп алыр бажынны база кылган. Чадаалайның удурткан звенозу шефке шалыпкын ажылдаан.

Ч. МОНГУШ.

Аныяк механизатор Александр Мирошников Кызылдың механизация училищезин бо чылын кончуг эки доосканы, бодунуҥ төрээн «Элегес» совхозунга чеде берген. Ону совхозтуҥ администрация чери өөрүшкү-биле дорааан хүлээп алгаш, кукуруза тарылгазынга быжыглаан.

Совхозтуҥ ол бедик идегелин А. Мирошников мергежилдии-биле күүседип, чүгле дөрбелчин уяланчак арга-биле кукуруза тарылгазының хүн нормазын 1,5 катаптан өрү күүседип, кызымаккай ажылдаан.

Чурукта: А. Мирошников кукуруза тарылгазының үезинде.

Колхозтуҥ кукурузачыларында

Каа-Хем районнуҥ «Совет Тыва» колхозу кукурузаның тарылга шөлүн бо чылын 280 га чедир азы эрткен чылга удур 30 хуу немей калбартыр деп планнаан.

Ол планны чедишкинниг күүседир болгаш бо үнелиг культураның тарылгазын агротехниканың бедик деннелинге эрттирер дээш колхозта комсомолчу механизатор эш Б. Шыргай-оолга удуртурган комсомолчуаныяктарның звенозу кукуруза тарылгазынга белеткелди эки чоруткан. Сеялканың механизмнерин чажылгага таарыштыр кылырын трактерист Б. Шыргай-оол, сеялщиктер С. Дамба, Б. Кара-оол олар күүсеткен. Чаштырылга дискалары бир уяга ийи-үш үрезиннерни чажып каар кылдыр таарыштыр кылдынган.

Кукуруза тарылгазын эгелээринин мурнунда звеноуҥ хуралы болган, анаа бистиҥ чурттуҥ сураглыг кукурузачылары Мануковский биле Гиталовтуҥ мурнакчы дуржулгазын ажыглап, кукуруза тарылгазының агротехниказын шынгыы сагып, олурутулганы чүгле дөрбелчин-уяланчак арга биле чорудар, ынчангаш га бүрүзүн ден 300 центнерден эвээш эвес ногаан массаны алырын хандырар деп шиитпирлээннер.

Тарылганың баштайгы дөрт хүн неринде 126 га черге кукурузаны олурткан. Агрегат хүнде 8 га нормазын үргүлчү ажыр күүседип турар.

Агрегаттың ажылдап турарын звено удуртукчузу Б. Шыргай-оол, сеялка башкарыкчызы С. Дамба үргүлчү хайгаарап, уя бүрүзүнге үрезиннериҥ шын чаштынып, хөмдүнүп турарын харагалзап турар.

С. ДОНЗУМ.

Суггарылгада четпестерни чайлаткан

Сүт-Хөл районнуҥ «Бора-Тайга» колхозунуҥ тарылга шөлдери колдуу-ла суггат-биле хандыртынар. Ынчангаш биске тарааның бедик дүжүдүн чедип алыры чүгле ону тарып каарында эвес, а хамык ужур оон чайгы ажаалгазындан болгаш суггарылгазындан кол хамааржыр.

Колхозтуҥ тараа культураларындан барык 1400 гектарны суггарар. Суггаттыг черлерден чаагай дүжүттү өстүрүп алыр дээш колхоз баштаар чери № 1—2 хову бригадаларындан 40 ажыг кижини суггарылгада быжыглаан.

Бо чылын колхоз ниити тараа шөлүнүҥ гектар бүрүзүнден 12 центнер дүжүттү алыр планныг. Суггарыкчылар чаагай дүжүттү өстүрүп алыр дээш социалистиг чарышты калбартып, гектар бүрүзүнден 14—18 центнер дүжүттү алыр сорулганы салгаш күжениишкинниг ажылдап турарлар. 772 гектар тарааның шөлүн суггарарынга белеткеп, арык бугаларын кылырынга тракторист О. Начын-оол хүн нормазын доктаамал ажыр күүседип турар. Дүктүгбен удурткан № 2 хову бригадазының кежигүннери социалистиг чарыштың мурнакчылары болуп, 300 гектар черни суггарган. Суггарылганың баштайгы хүннеринде № 1 хову бригадазының бригадири Хаптыр-оол суггарылга бугаларының суун чөп ажыглавайн, чүгле 100 гектар черни суггарган болгаш оон бригадазында чамдык суггарыкчылар тараанны шоккарлай суггарып турганы илерээн.

Колхоз баштаар чери суггарылгада илерээн четпестерни чогуур үезинде чайлаткаш, оон бригадириҥге эш Шоҥну томуйлаан. Ам ында тус-тус звеноларны тургускаш, тараа суггарылгазын экижиткен.

М. ЧАРТАК-ХУНА.

КЫЗЫМАК АЖЫЛ-ИШЧИ

Чөөн-Хемчик районнуҥ «Большевик» көдээ ажыл-агый артелиниҥ хову бригадазында кывар, чаар материалдар сөөртүп турар М. Доржу часкы хову ажылының үезинде механизаторларны кывар, чаар материалдар-биле бичии-даа үзүктелдирип көрбээн.

Доржу хүнде 2 тонна кывар, чаар материал сөөртүр планын үргүлчү-ле 3 тонна чедирип турган. Амгы үеде часкы чер андырылгазынга ажылдаар тракторга кывар, чаар материалдар сөөртүп, ону үзүктелдирбейн турар.

Х. АРАКЧАА.

Ясли

Бай-Тайга районнуҥ «Малчын» көдээ ажыл-агый артели беш өрээлдиг бажыңны уруглар яслизи кылдыр дерип кылган. Яслиде өргежок чугула чүүлдер бар.

Яслиге 25 уруглар турар, амгы үеде 18 бичии чаштар ында кээп турар. Бичии чаштарны колхоз баштаар чери аъш-чем-биле, ийик-хем-биле уруглар ойнаар чүүлдер-биле хандырган.

Д. ОЧУР.

Медицина музейи

Совет Латвияның 20 чыл оюнга уткуштур Риганың ажылчы чоннары эки белекти алырлар: республиканың найысылалыҥа чуртта баштайгы медицина төөгүзүнүҥ музейи ажыттынар. Кижи төрелгетениҥ төөгүзүнүҥ дургузунда медицинаның хөгжүп келгениниҥ дугайында чугаалап турар хөй санныг янзы-бүрү экспонаттар оон залдарынга делгеттинген турар. Ук экспонаттарның чамдызы орус медицинаның төөгүзүн көргүзер болгаш совет эмчилериҥ чедишкиннериҥе тускай салбыны тураскаадыр.

Ону тургузарының хөрээнге музейниҥ организакчыларының бирээзи академик Паул Страдиньш улуг салыышкынны кылган. Ол бодунуҥ чыып алганы үнелиг номнарны, чуруктарны болгаш эрги медицина херекселдерин музейге дамчыдып берген. Музей ол ышкаш эмчилер К. Берг, А. Лаксберг, профессор И. Саркизов-Серазин олардан музей үнелиг экспонаттарны алган.

Чурукта: Музейниҥ ажылдакчылары З. Ауна болгаш Х. Трейс оларның экспонаттарны белеткеп турары.

Фото Ю. Пойштуу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРДА

Хоочун акы-дуҥма республикалар аразында деҥ эргелиг

...1921 чыл. Аныяк Совет Россия балыгларын экиртип, чаа амыдыралды тургузуп эгелей берген турган, а империя турган черниҥ кыдыгларынга дайзыннар үүлгетпишаан турган Чоннуҥ хосталгазы болгаш аас-кежии дээш Грузияның ажылчы чоннарының эрес-маадырлыг демисели даштыкы эжелекчилериҥ чыдаларынга оргаланган чурттуҥ националистериниҥ калчаалыг удурланышкынынга таваржып турган. Берге үеде дуза шынчы өөнүктериҥден—Россиядан кээп турган. Маадырлыг он бирги Кызыл Армияның кезектери Тифлисче углап чоруп турган. Ол үеде Москваже карачаҥгыс демир орук болур Грузияны Азербайджан-биле харылаштырып турган Пойли станция чанында демир орук көвүрүүн грузин меньшевиктер кара сагыштыг буза тепсипкен.

Ынчалза-даа чоннуҥ аас-кежии дээш демисежип турганнарны дайзыннарның чимзениишкини соксаттаан. Көвүрүгнү катап тургузарынга соокта, сугну сүзүп турган чүс-чүс кижилер—орустар, грузиннер, азербайджаннар, армяннар, украиннер ажылдап турганнар... Ынчангаш көвүрүг дөрт хүн дургузунда катап тургустунган.

Ынчаарда баштайгы тиилелгени тайылбырлавышаан, кижилер В. И. Ленинге чагаа чоруткан.

«Эргим Владимир Ильич, бистер. Грузия биле Азербайджанның аразының кызыгаарында Пойлиниҥ көвүрүүнүҥ тудугжулары, бүгү ажылчыннар, таваачыннар, грузин туттургган шериглер чоранналр, Кызыл Армияның кезектери, Бакуунуҥ оолгаш демир орук ажылчыннары—шупту 1.200 санныг кижи ажылды доосканы, катап тургускан көвүрүглеп шимчээшкинни ажыткаш бүгү делегей акы-дунмалышкының болгаш делегей революциязының баштыҥчызы эш Ленинге байыр чедирип тур бис. Грузин ажылчыннарның холдары-биле чүгле дөрт хонукта катап тургускан Пойли көвүрүүн, ол көвүрүг грузин болгаш орус пролетарийлериниҥ найыралдыг кады ажылының бирги тураскаалы болгаш ол ийи нацияларны бистиҥ Кура хемниҥ ийи эриктерин быжыы-биле харылаштырып каанывыс ышкаш быжыг харылаштырзын дээш Ленинчи көвүрүг деп адаарын доктааттывыс.

Делегей революциязының эргим баштынчызы, эш Ленин, ол көвүрүглеп грузин улус бүгү делегейниҥ ажылчыннарының болгаш таваачыннарының боттарының хостакчызы Силерге баарын оралдажып турарын найтадывыс...»

Ол көвүрүглеп демир оруктар Грузиядан Азербайджанче болгаш дедир маҥнажып турарын, Закавказьениҥ үш республикаларын чаҥгыс энергетика системазы кылдыр каттыштырып турар бедик вольтулуг шугум ол көвүрүгнүҥ чаны-биле чоруй барганын, а Карадагдан ол чериҥ газы хоолай-биле Грузияже болгаш Армениже шуужуп турарын бөгүн көргеш, тиилелгени чедип ап турган хүннерни сактыр боор силер.

Грузия совет республикаларын акы-дунма өг-бүлезинге чечектелиишкиниҥ болгаш аас-кежиктин оруу-биле барык 40 чыл чоруп орар. Хаанныг Россияның чартык колония чоранын кыдыг-кызыгаарындан ам бедик хөгжүделиг үлетпүрүг, механизастаттынган көдээ ажыл-агыйлыг, мурнакчы культуралыг индустрия-аграрлыг республика кылдыр чаартына берген.

Тбилистиҥ Ленин аттыг электровоз тудуунуҥ заводунуҥ марказы бар кончуг чараш электровозтарны чурттун демир орук шугумнарынга бо-ла көөр сен. Чеди чыл төнчүзүнде Грузия Франциянынындан дыка хөй электровозтарны бүдүрүп үндүрер. Тбилистиҥ С. М. Киров аттыг станок тудуунуҥ заводунуҥ продукциязын чурттуҥ болгаш даштыкының хөй-хөй бүдүрүлгелери билир. Ам республика революция мурнудагы бүгү Россияның бүдүрүп турганындан кыл катап хөй станоктарны чылда бүдүрүп үндүрүп турар. Республиканың индустриалдыг ийиги найысылалы—Кутаисага бүдүрүп үндүрген автомашиналар чурттуҥ машина оруктарында маннажып турарлар. Чиатурнуҥ марганецин, Зестафоннуҥ Ферросплавын болгаш Грузияның өске-даа продукциязын чурттуҥ бүдүрүлгелериҥче болгаш дашкаар-даа чорудуп турар.

Шаанда республикага чок турган химия, электротехника, лаптыг прибор тудуу ышкаш үлетпүр адырлары тургустунган. Чүгле сөөлгү ийи чылдарның дургузунда Грузияда электротехниканың болгаш прибор тудуунуҥ үлетпүрүнүҥ 22 бүдүрүлгелери ажыглалда киирген. Чаа заводтар, фабрикалар, электростанциялары чыл бүрүде төрүттүнүп турар.

1965 чылда Грузияның үлетпүрүнүҥ бүгү продукциязы 1913 чылдың деннелин 53 катап ажар. Бистин чурттуҥ бүгү улустары-биле чүгле сырый, үзүлбес харылзаа, улуг орус улус-биле найырал, акы-дунма дузаламчы бурунгаар ындыг кайгамчыктыг шураашкынны кылыр талазы-биле Грузияның ажылчы чоннарынга дузалап турар.

Республикада эҥ-не аныяк социалистиг хоорай—Рустави хоорайны найыралдың хоорайы деп адап турар Ону янзы-бүрү националдыг кижилер туткан, ында грузин кижи-биле кожа орус болгаш украин, армян болгаш азербайджан кижилер ажылдап турар. Металлургия талазы-биле чаа тускай эртем чедип алыр дээш грузин аныяктар төрээн черлериндеН Сталино болгаш Таганрогже, Днепропетровск болгаш Енакиеваже чоруп турган үе турган. А ам металлург кижи болуру дээрге Грузияда эҥ-не хундулуг, калбак мергежилдериниҥ бирээзи апарган. Грузияның сталеварларын, доменщиктерин, трубопрокатчиктерин Украинаның болгаш Россияның металлургтары-биле улуг найырал болгаш доктаамал чарыш харылзаштырып турар.

Грузиниҥ арагаларын, шитрустарын, консерваларын, чаагай чыттыг грузин шайларны бистиҥ Төрээн чуртувустун бүгү-ле булуннарында билир болгаш оларга ынак. Грузияның байлак чуртунуҥ бай белээ фабрикаларже, совет кижиниҥ аъш-чеми болуп соксаал чок кээп турар.

Бистиҥ чуртувус шаанда-даа үнүшдүжүттүг черлиг чораан, ону мурнуу чүктүҥ хүнү база-ла изии-биле чылыдып турган, ынчалза-даа Грузияга шай-даа, цитрустар-даа чок, а виноградтарның дүжүдү оҥу тарып өстүрүп турган кижилериҥ боттарынга безин четпес турган. Грузияның көдээ черлериҥе әлбек байлакшыдыг чорукту чүгле Совет эргечагырга, көдээ ажыл-агыйның коллективизациязы, чаа техника берген. Республиканың суурлары чыл бүрүде экижип, колхозтары байып турар.

СЭКП XXI съездизиниҥ, Төп Комитеттиҥ сөөлгү Пленумнарының төөгүлүг шиитпирлери Грузияның колхозчуларын сорук киирген, чаа-чаа күш-ажылчы тиилелгелерже орукту оларга ажыткан. Чеди чылдың бирги чылы республиканың көдээ ажылагыйның бүгү адырларынга улуг чедишкиннерлиг болган. Эрткен чылын күрүнеге цитрустарны 1957 чылдыындан 32 миллион саныгны, виноградты 22.400 тоннаны, ногаанны 14.800 тоннаны, сүттү 14.100 тоннаны, эштти 9.700 тоннаны хөйнү саткан.

Грузияның шай тарып өстүрүп турар кижилери СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниҥ Министрлер Чөвүлелиниҥ бедик үнелелин алган. Олар 1959 чылда 140.300 тонна шай бүрүлерин чыгган, ол дээрге 1957 чылдаазындан 31.900 тонна хөй. Шай — ол дээрге республиканың чоргаралы, оон «ногаан алдыны». Чурттуҥ кара байхалыг шайынга негелдезин чеди чылдың төнчүзүнде бүрүн хандырар, 200.000 тонна ногаан бүрүнү чыыр деп Грузияның шай тарып өстүрүкчүлери хүндүлүг хүлээлгени алган.

1960 ЧЫЛДА БИСТИҢ ХҮЛЭЭЛГЕВИС:
күрүнеге 1600 тонна дүктү садар
Районнарда хой кыргылдазы

Улуг-Хем

Улуг-Хем районнуң «Улуг-Хая» колхозу бо чылын дүк кыргылдазынче эки белеткелдиг кирген. Эн-жим болгаш Хайыраканда 12-12 хачылыг ийи кыргылда агрегаттары болгаш 55 колхозчулар хол хачызы-биле доктаамал ажылдап турар.

Кыргылданың баштайгы ийи хүннеринде 1600 баш хойдан 2400 кг дүктү, азы чурт иштиниң хой бүрүзүнден-не 1 кг 200 грамм дүктү кыргып алган.

Колхозтуң № 1, 2 сүт-бараан фермаларының Баранмаа, Шандар-оол олар удуртқан саанчылары хостут шактарын ажыглап, хол хачызы-биле хүнде 15-тен эвээш эвес хойларны кыргып турар. Аныяк хойжу Г. Шарап электрилиг хачы-биле хүнде 47 хойларны кыргып турар. Кыргыкчылар чоокку хүннерде хой кыргылдазын доозарын шиитпирлээннер.

В. ТОГЛАКПАН.

• • •

Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунда хой кыргырының ийи агрегады болгаш хол-биле 40 кижи ажылдап турар.

Хол-биле кыргып турар кыргыкчылар Тат-Кара, Көк, Уйнук-оол суглар хүнде нормазын дыка ажыр күүседип турарлар. Колхозтуң мурнакчы хойжузу Манзырыкчының хойларының бирээзинден-не 2 кг чедир дүктү кыргып ап турар. Кыргыза чогуур 4800 баш хойдан 3088 хой кыргыттынган.

М. ЧАПТЫК-ООЛ.

КАА-ХЕМ

Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» көдээ ажыл-агый артели май 26-дан эгелеп хой кыргылдазынче кирген.

Колхоз бо чылын 16 тонна дүктү күрүнеге садарын хүлээнген. Баштайгы 3 хүннүң иштинде 525 баш хойну кыргаан, оон 966 кг дүктү ажаап алган. Электри хачызы-биле хой кыргып турар Бартый-оол хүнде 25 хойдан 50 кг дүк кыргып алыр нормазын ажыр күүседип, 31 хойну, азы 72 кг дүктү кыргып ап турар.

Хол хачызы-биле 12 кижи кыргып турар. Коммунист Чаткар хүнде 30 кг дүк кыргыыр тургаш, 46 кг чедир кыргып ап турар. Кыргылда агрегадының башкарыкчызы Чүлдүм хачыларны чаныып берип, агрегатты үзүктел чок ажылдадырын хандырып турар. Кыргыттынган дүктү бүдүрүлгеже шуут чорудар сорулга-биле тускай курс дооскан, комсомолчу Кызыл-оол, зоотехник Намзын олар дүктү сорт ваны-биле ылгап, савалап турар.

Колхозтуң мурнакчы хойжузу, область Совединиң депутады Ч. Дамба-баа бодунуң малдап турары 771 аныяк иттериниң ирт бүрүзүнден-не 4 кг дүктү кыргып алырын хүлээнген. Ол ам ирт бүрүзүнден-не ортумаа-биле 3 кг 200 грамм дүктү кыргып ап турар. Дамбаа күскү кыргылда-биле бодунуң сезүн өөлөөрин-ге бүзүрелдиг болгаш ам иттерин хой чуур пунктуда эккелгеш чүп эгелээн.

Дүктү чогуур үезинде чидириг чок ажаап алыр харыысалгалыг хе-ректе улуг четпестер бар. Колхоз баштаар чери болгаш районнуң бе-леткелдер конторазы кыргыкчылар-ны шоодайлар-биле чедир хандыр-байн турарындан кыргыттынган дүк довурак, бокка боражып турары таарышпас.

Д. ДАМБЫЫ.

ЧӨӨН-ХЕМЧИК

Чөөн-Хемчик районнуң «Хорум-Даг» колхозу бо чылын хой кыргыл-дазының пунктузун эки дерип тур-гускан болгаш кыргылда ажылы ор-ганизастыг чоруп турар. Пунктуда 16 хачылыг электриагрегат база 30 хол хачыларлыг 38 колхозчулар ажылдап турар.

Баштайгы хүннерде 1800 баш хой кыргыттынган болгаш күрүнеге 2 ажыг тонна дүк дужаттынган. Хой бүрүзүнден ортумаа-биле 1,6 кг дүк алдынып турар. Комбу-тас, М. Кежээ оларның кадарган хойларының бирээзинден-не 1,8—2 кг дүк кыргыттынган.

Электрилиг хачы-биле О. Өнермаа хүнде 35—40 хойну кыргып, социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турар. Ол ышкаш М. Кертик-кыс, М. Самба-Сүрүн олар хол хачылары-биле эң хөй хойну кыргып турарлар.

Колхозта партия эге организациязы хой кыргылдазының пунктузунда О. Кызыл-оолду агитатор кылдыр быжыглаан. Колхозчуларның ортузунга беседаларны, солун номчулгаларын ол чорудуп, агитхуудусту үндүрүп турар.

О. МУНЗУК.

Бай-Тайга

Бай-Тайга районнуң «Найырал» колхозу хой кыргылдазын май 29-та эгелээн. Ында бир электри агрегады, 14 кижи хол хачызы-биле дүн-хүн иштинде ийи ээлчег-биле ажылдап турар. Кыргыттынган дүктү күрүнеге садып эгелээн. Тээли школазының 8—9 класстарының 18 өөреникчилери башкы эш Никифоровның удуртулгазы-биле ол колхозка бүдүрүлге практиказын эртип, кыргылда ажылынга дузалажып турарлар. Кыргылдага колхозчулар эштер Салчак Долзат, Салчак Бораш хүн нормазын ажыр күүседип турар. Өөреникчилер Күжүгет Нина, Салчак Роза, Салчак Кертиине олар кызымаккай ажылдап турарлар.

С. ИРГИТ.

• • •

Ол-ла районнуң «Мурнакчы» колхозта бо хүннерде хой кыргылдазы массалыы-биле чоруп турар. Ында бир электри агрегады, 16 кижи хол хачылыг доктаамал ажылдап турар. Баштайгы хүннерде кыргыттынган дүгүнден 1509 килограммны күрүнеге саткан.

Аныяк хойжулар эштер И. Мочаа, Х. Долзат-оол олар хойнуң баш бүрүзүнге онаштыр 2,5—3 кг дүктү кыргып ап турарлар. Кыргыкчылардан С. Сат-оол, О. Калын-оол, Х. Сарыг-оол оларның кайызы-даа хүнде 30 баш чедир кыргып ап турар.

Колхоз баштаар чери ында ажылдап турарларның ажылының байдалынга таарымчалыг байдалды тургускан.

Колхозчу Н. ЛОПСАҢ.

• • •

Каа-Хем районнуң «Ленинчи орук» колхозта хой кыргылдазы түлүк чоруп турар. Июнь 3-ке чедир бүгү хойнуң 60 хуузу кыргыттынган. Кыргылдага бир агрегат, 9 кижи хол хачызы-биле ажылдап турар.

Кыргылдага Бирюкова Женя, Никифорова Лиза, Севилба, Пальчикова олар нормазын 150—180 хуу күүседип турарлар. Ооң-биле кады чаныкчызы Кызыл-оол ирейниң кызымаккай ажылын демдеглевес арга чок.

Дүк кыргылдазын кыска хуусаа иштинде чидириг чокка чорудуп, партияның Төп Комитединиң июль Пленумунга күш-ажылчы белектиг ужуражыр деп күзел-биле кыргылдада бүгү ажыл-ишчилер кызымаккай ажылдап турар.

Ш. МОНГУШ.

Бии-Хем

Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң Кара-Хаак участогунда хой кыргылдазы организастыг эгелээн.

Ында 14 хачылыг бир кыргылда агрегады болгаш хол хачызы-биле 5 кижи ажылдап турар. Ниитизи-биле 641 хой кыргыттынган, оон 738 кг дүктү алган. Кыргыкчылар Чамзоо, Сендикей, Бүрүнней, Күскежик олар хол хачызы-биле хүнде 19—30 чедир хойларны кыргып турар.

О. ЕНДАН.

Областың школаларының онгу класстарында школаны доозуп үнериниң экзаменнери түлүктээшкиниг чоруп турар. Удавас олар школаны доозуп, бышкан билигниг аттестадын алгаш боттарының шилип алганы гускай эртемин ёзугаар ажылдап кирерлер. Чамдыктары дээди өөредилге черлеринче өөренип чоруурлар.

Чурукта: Кызылдың № 2 школазының онгу классчылары физика экзаменин дужаап турары.

Фото В. Лутковтуу.

Кызылчылар боттарының төрээн хоорайын чиңгир ногаан кылдыр каастап чаагайжыдар дээш шефтээшкиннерге үргүлчү киржип, улуг ажылдарны кылып турар.

Чурукта: Кызылдың садыг-кооператив школазының коллективи Щетинкин кудумчузун чаагайжыдар ажылда киржип турары.

Фото В. Лутковтуу.

Кооператорларның чөвүлел хуралы

Чоокта чаа Кызылга, областың чөөн талакы районнарының хереглекчилер кооперациязының хөй-ниити чемненилге черлериниң ажылдакчыларының чөвүлел хуралы болуп эрткен. Ук хуралга «Хөй-ниитиниң чемненилге черлериниң ажылын улам ыңай хөгжүдериниң база экижидериниң дугайында» СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1959 чылдың февраль 20-де доктаалын канчаар күүседип турарының дугайында областың хереглекчилер ниитилелиниң баштаар чериниң даргазы эш А. М. Арланмайның илеткелин дыңнаан.

СЭКП Төп Комитединиң ам бөтүр Пленумунга чедишкиниг ужуражыр дээш белеткел ажылы бүгү чүртка калбарган деп илеткелчи чугаалаан.

Чеди чылдың ийиги чылының даалгаларын хуусаа бетинде күүседир дээш ажылчыннарның, колхозчуларның болгаш бүгү ажылчы чоннарның, ооң иштинде хереглел кооперациязының ажылдакчыларының социалистиг чарыжы бистиң областа калбарган.

Партияның болгаш чазактың доктаалдарын күүсетпишаан, областың хөй-ниити чемненилге черлериниң ажылдакчылары чамдык чүгээр түүнелдерин чедип алганнар. 1959 чылда хөй-ниити чемненилге черлери саарылга планын 108,7 хуу болгаш 1960 чылдың дөрт айларының планын 102,5 хуу күүсеткен.

1959 чылдың саарылгазы 1958 чылдыынга деңнээрге 1886 мун рубльге, кухня продукциязы —2 миллион рубльге, блюда белеткээри—1500 мун кезекке өскен.

1959 чылда хөй-ниити чемненилге черлериниң саарылгазын барыын талакы районнар 109,1 хуу, а чөөн талакы районнар 108,6 хуу күүсеткеннер.

Хөй-ниити чемненилге черлериниң саарылгазының талазы-биле 1959 чылдың даалгазын Таңды районнуң хереглекчилер ниитилели 140 хуу, Каа-Хем району—112 хуу, горпо—106 хуу күүседип, дээре түүнелдерни чедип алганнар.

Бо чылдың баштайгы дөрт айларында чөөн талакы районнар 101,3 хуу күүсеткеннер.

1959 чылдың часкы болгаш күскү база бо 1960 чылдың часкы ховуу ажылдарының үезинде-даа хөй-ниити чемненилге черлериниң ажылдакчылары ховуга ажылдап турган колхозчуларны, совхоз ажылдакчыларын аъш-чемниң чугула чүүлдери-биле хандырар талазы-биле эвээн ажылдарны кылган.

Таңды райпозунуң Бай-Хаакта чайнаазы (директору эш Овчинников) чылдың саарылга планын 126 хуу күүсеткен. Ол бүдүрүлге чери ховуу турлагларына поварлар белеткээриниң талазы-биле улуг ажылды кылган. Ында поварлап ажылдап турар эштер Анастасия Яковлева, Нина Алоева эң кызымаккай, ак-сеткилдиг ажылдап турарлар. Ол ышкаш Кызыл горпозунуң № 4 столоваязының коллективи саарылга планын 106,7 хуу күүседип, багай эвес түүнелди чедип алган.

Ооң-биле чергелештир хөй-ниити чемненилге черлериниң ажылында улуг четпестер ам-даа бар. Областың хөй-ниити чемненилге черлери бодунуң продукциязын бүдүрүп үндүрерин ниитизи-биле планын күүсетсе-даа, чөөн талакы районнар күүсетпээннер.

Бодунуң продукциязын бүдүрер талазы-биле Эрзиниң хереглекчилер ниитилели—87,7 хуу, Тес-Хем—93 хуу күүседип, чавыс көргүзүлерлиг болган.

Чамдык хөй-ниити чемненилге черлеринде ажылдакчылар чемненикчилерге каржы, доңгун, чамдык хөй-ниити чемненилге черлериниң белеткеп турар чемнериниң ассортиментизи эвээш, амдан чок, куду шынарлыг; балыктан, ногаадан болгаш сүт продуктуларындан кылган чемнер чок, ол ышкаш национал чемнерни белеткеп турары ховар.

Столоваяларның чемненир залдарында, кухнязында болгаш девискээринде арыг шевер эвес чорук дыка хөй столоваяларда бар. Ындыг чижектер Тес-Хем райпозунуң, горпонуң-даа шугумунда бар деп эш Арланмай чугаалаан.

Ооң-биле кады школачыларның чемненилгезин экижидер, школа буфеттериниң четкилерин калбартыр талазы-биле ажыл областа багай чоруп турар. Областа 152 школаларның чүгле 16-зында буфетти тургускан, олардан чүгле 14 буфет иштиг чемнерлиг.

Школаларга буфеттер организастаарына оболоо, школалар директорларының талазындан дузалажырының улуу, харын буфетке оран-сава бөрбөөнинге чылдак каккаш, школачыларны изиг чем-биле хандырар чугула айтырыгны районнуң удуртур органнарынга тургуспайн анаа олуруп турары четпес деп илеткелчи чугаалаан.

Ажылчы чоннарның хереглелдерин өөренип, хандырар талазы-биле ажыл бистиң дыка хөй столоваяларывыстың, чайнааларывыстың кол четпес ажылы болур. Ол сорулгага хомудал болгаш санал дептерлерин сула ажыглап турар.

Үстүнде четпестер-биле капсырлаштыр продукцияның өртөөн калькуляцияларда ооң өртөөн барымдаа чок черге улгаттырар чүүл Каа-Хем райпозунда, горпонуң № 3 столоваязында бар болганы илерээн.

Белеткеп турар аъш-чемниң бот-үнезин чиигедиринге бар курлавырларны ажыглавайн турарын, чем продуктуларның ажаалдазының багайындан олар үрелип, каража когаралга чедирип турарын, хөй-ниити чемненилге системазының штадында артык кижилерниң ам-даа барыы—бо бүгү чемнерниң бот-үнезин чиигедиринге улуг шаптык бооп турарын чугаалаан, чемниң бот-үнезин чиигедиринге Алтайның кооператорларының дуржулгалын ажыглаарын илеткелчи сүмелээн.

Кандыг-даа ажылдың эки түүнелдиг болуру кадрлардан хамааржыр. Кадрларны шын шилип, өөредир, кижизидер талазы-биле улуг четпестер бар. Бисте ылангыя повар кадрлар дыка чедишпейн турар. Оларны белеткээр талазы-биле чамдык райпо баштаар черлериниң даргалары сагыш салбайн турарын илеткелчи чугаалаан.

Ажылчы чоннарның материалдыг амыдыралын улам экижидеринге чугула рольду ойнап турар хөй-ниити чемненилгезин хөгжүдеринге болгаш экижидеринче Коммунистиг партия болгаш Совет чазак улуг сагыш салып турар. Хөй-ниити чемненилгелериниң ажылдакчыларының, хереглекчилер ниитилелериниң столоваяларының, чайнааларның удуртукчуларының хүлээлгези болза, бар турар четпестерни дарый удуткаш, бодунуң мурнунга алдынган харыысалгалыг, чаагай хүлээлгезин шудургу күүседип, хөй-ниити чемненилге будурүлгелериниң бо чылгы планын декабрьның 20-де күүседири, продукцияны бүдүрери 1959 чылдаазындан 5 хуу көвүдедири, бүгү столоваяларга, чайнааларга быжырар кылдыр белеткээн чемнерни бүдүрери, блюдаларның бот-өртөөн 1959 чылдаазындан 5 хуу чиигедири болур деп эш Арланмай илеткелинге чугаалаан.

Ук хуралга эдеринчи илеткел кылган Таңды районнуң хереглекчилер ниитилелиниң даргазы эш Панфилов, Кызыл горпозунуң хөй-ниити чемненилге талазы-биле инспектору эш Чернова болгаш санал берген өске-даа эштер хөй-ниити чемненилге черлериниң ажылында четпестерни илередип шүүмчүлеп-шаан, ол четпестерни чок кылырының, чеди чылдың ийиги чылында планныг даалгаларны долдур болгаш ажыр күүседиринин арга сүмелерин тодаргай чугаалааннар.

Хөй-ниити чемненилгезиниң ажылдакчыларының хуралынга СЭКП-ниң Тыва обкомунуң бирги секретары эш С. К. Тока, ажылчы чоннарның Тыва область Советиниң күүсекчи комитединиң даргазы эш А. М. Чимба олар база санал бергеннер.

Бистиң партиявыстың, чазаанысты-ның делегейге тайбыңның хөрээ дээш, бистиң чуртка коммунизм тургузары дээш, совет улустуң тайбын, аас-кежиктиг, бай чаагай амыдыралы дээш чорудуп турар буянныг чаагай ажыл-чорудулгазын боттандырарының хөрээнге хөй-ниити чемненилге черлериниң ажылдакчыларының ролю дыка улуг боор турарын, ооң четкилерин калбартып, ажылын улам экижидип тургаш хөрээжен чонну өг-бүленин аар-саар чымыштыг ажылыңдан шуут постап, хөй-ниитиниң ажылдачыларына калбаа-биле киириштирери бистиң чугула сорулгавыс болур дээрзин эш Тока бодунуң саналынга чугаалаан.

Ооң ыңай хөй-ниити чемненилгениң системазында—горпонуң, районнарда-даа четпестерни чугаалаан, ол четпестерни чок кылырының, хөй-ниити чемненилгезиниң ажылын улам ыңай экижидериниң талазы-биле, үр чылда ак-сеткилдиг ажылдап турар ажылдакчыларны чактап алдаржыдарының хемчеглерин организастаарын бодунуң чугаазынга ол сүмелээн.

Санал доозулган соонда, областың хөй-ниити чемненилге черлериниң ажылдакчыларынга хуралдың бүгү киржикчилериниң кыйгырыын хүлээп алган.

ЛЕКЦИЯ БОЛГАН

Чоокта чаа Бай-Тайга районнуң «Малчын» колхозунуң тудугда ажылишчилеринге райкүүскомнуң даргазы эш М. Ангырбан «Бүгү делегейниң амгы байдалы» деп лекцияны номчуп берген. Тудугжулар ол лекцияны улуг сонуургал-биле дыңнаанар. Бистиң чуртувусче шпиончу самолёттарны чоруткаш, дөрт улуг күрүнелерниң чазактар баштыңнарының бедик деннелге эртер чөвүлел хуралын сагыштыы-биле үскен АКШ-тың чазааның, ооң президентизи Эйзенхауэрнин өнчүк-чөңгөлиг үүлгедиглерин олурушканнар шыңгыы буруу шаап көрген болгаш эш Н. С. Хрущевтуң Парижке өөрөөн туружун изин-биле деткип турарын чүректин ханызындан илереткеннер. АКШ-тың чазааның ол өнчүк-чөңгөлиг үүлгедиглеринге шиитпирлиг ойтур согуушкунну берип турар Совет чазактың хемчеглеринге сорук кирген тудугжулар тудугнуң темпилерин улам дүргедедир дээш эрес-шудургу ажылдаарын хүлээгеннер.

Д. ОЧУР.

Бистиң чуртта ап турар мандаринненнин, апельсиннерниң болгаш лимоннарның 98 хуузун республикада өстүрүп үндүрүп турар, а чеди чыл планының сөөлүнге чедир база 3.300 гектар чаа цитрус садтарын тарып олурткан турар. 1965 чылга чедир совет кижилер хүннээректиг Грузиядан миллиарттан эвээш эвес цитрус чимистерни алырлар.

Совет-Грузия чеди чылдың оруктары-биле бүзүрелдиг базып орар. Бистиң партияның улуг чаагай сорулгаларын күүседи-ринге ооң хоорайларының болгаш суурларының ажыл-ишчилери күжүн-даа, энергиязын-даа харамнанмас.

Чеди чыл планының республика фондузун тургузарының эгелекчилери болуп үнген Кутаис автозаводчуларының патриотчу эгелээшкининиң дугайын эрткен чылын «Правда» «Грузияның ажылчын аңгызы улуг ужур-дузалыг херекти эгелээн» деп бижээн. Ажыл-ишти чогаадыкчы көөр чорук төрээн будүрүлгелериниң, ынак Ада-чуртунуң чечектелиишкининиң дугайында сагыш салыышкын. 1959 чылда чеди чыл фондузунга чүс миллион ажыг рубльди камнап алыр болгаш киирер арганы Грузияның ажылчыннарынга берген. Чеди чылдың ийиги чылының планын хуусаа бетинде күүседир дээш, Грузияга Совет эрге-чагырганың тургустунганының 40 чылын күш-ажылчы чаа-чаа чедишкиннерлиг ужуражыр дээш социалистиг чарыш республикада аажок калбарып турар. Мурнакчылар үе-шагны мурнап, планнарны, онаалгаларны эрттир ажылдап турар. Тбилистиң торгу аргыыр фабриказының 230 хөрээжен ажылчыннары ам безин 1965 чылдың нормаларын ёзугаар ажылдап турар. Тбилистиң электровоз тудугжулары чеди чыл планын 1964 чылда күүседир деп хүлээнгеннер. «Чеди чыл планын — беш чылда!»—Тетрицкарбискининиң малчыннарының, Гурджанскининиң виноградчыларының, республиканың шай ажылыг районнарының колхозчуларының, совхозтарының ажылчыннарының патриоттуг шиитпири ындыг.

Эртемниң будүрүлге-биле харылзаазы чыл бүрүде быжыгып турар Автоматика, механизация республиканың заводтарының, фабрикаларының, электростанцияларының болгаш шахталарының амыдыралынче быжыы-биле кирип турар. Закавказьеде И. В. Сталин аттыг металлургия заводунда, Зестафоннуң ферро эзилдирер заводунуң, Тбилисиде С. М. Киров аттыг станок тудуунуң заводунуң, Тбилисиниң идик кылыр № 1 фабриказының болгаш республиканың өске-даа будүрүлгелериниң хөй-хөй чорудулгалары эртемденнериниң дузазы-биле автоматчыттынган. Эртем талазы-биле үнелиг ажыдыышкыннар, чогаадылгалар күш-ажылды чиигедип, ооң будүрүкчүлүүн бедидип, продукцияның бот-үнезин чиигедип турар.

Улус ажыл-агыйынга ужур-дузалыг хөй эртем айтырыгларын республиканың эртем-шинчилел институттарының ажылдакчылары ажылдап кылып турар.

Бүгү-эвилелдиң Ленин аттыг көдээ ажыл-агый эртемнериниң академиязының, Грузин ССР-ниң Эртемнер академиязының, республиканың көдээ ажыл-агый эртемнер академиязының чингине кежигүнү К. Е. Бахтадзе Кобулетск районнуң Чаква деп улуг эвес суурунда чурттап турар. Ында ооң удуртуп турары шайның болгаш субтропиктиг культуралар-ның эртем-шинчилел институдунуң салбыры туруп турар. Ксения Ермолаевнаның чагаа албас хүнү черле турбас. Олар шай ыяштары үнер чер бүрүзүнден — акы-дүнма Азербайджандан болгаш ыракы Кыдаттан, Краснодар крайдан болгаш Индонезиядан кээп турарлар. Салым-чаяанныг үнүш өстүрүкчүзүнден чүгле билиг дужулга солчуруун дилеп турар эвес, харын ында өстүрүп үндүрген шайның хөй дүжүт бээр сорт-тарлыг ыяштарын өрнажырын ооң дилеп турар.

Грузин ССР-ниң Эртемнер академиязының физика Институдунуң ядро реактору эрткен чылдың ноябрьде ажыглалга кирген. Акы-дүнма үш республиканың — Грузияның, Арменияның болгаш Азербайджанның эртемденнери эртем айтырыгларын анаа ажылдап кылырлар. Эртем ажылынга кирер аныяктарга база калбак перспективалар ажыттынар.

Грузия — бедик сайзырангай культураның чурту. Дээди эртемниг кижилер ында мун кижи-бүрүзүнге Франциядан үш чартык катап, а Англиядан дөрт катап хөй. Республиканың 18 дээди өөредилге черлеринде 50 мун ажыг студентилер өөренип турар, оларның аразында 25 мун кижи дээди эртемни заочный болгаш кежээки салбырларда ап турар.

Салым-чаяанныг чогаалчылар, композиторлар, чурукчулар, артистер Грузияда хөй. Грузин литературанын чогаалдарын делегейнин хөй дылдарында очулдуруп турар, Москвада болгаш Парижте, Бакуда болгаш Прагада парлап үндүрүп турар. Республиканың улустуң хөрээжен артизи. Нино Рамишвили биле ССРЭ-ниң улустуң артизи Илико Сухишвили оларга баштаткан улус танцыының алдарлыг ансамбли бистиң чуртта болгаш даштыкыда миллион-миллион кижилерниң изиг ынакшылын чаалап алган. Европаның болгаш Американың он-он хоорайларынга ансамбльдың чораны совет уран чүүлүнүң ёзулуг тиилелгелиг базымы болган.

Грузияның литературазының болгаш уран чүүлүнүң Москвага ийи чыл бурунгаар болган декадазы грузин культураның улуг байырлалы болуп эрткен. Бистиң литератураның, хөгжүмнүң, шиилериниң, уран шевер чурулганың чогаалдарының декада хүннеринде алган улуг үнелели культураның ажылдакчыларын чаа чогаадыкчы чедишкиннерже сорук кирген.

А. Мачавариани-ниң «Отелло» деп баледин тургусканы болгаш ооң колролюн ойнааны дээш ССРЭ-ниң улустуң артизи Вахтанг Чабукиани бистиң чуртта эң-не хүндүлүг шаннаалды—улуг Ленинниң шаннаалын алган. Ам В. Чабукиани М. Ю. Лермонтовтуң шүүглелин ёзугаар «Демон» деп грузин балетти ажылдап кылып турар. Хореографияның ол чаа чогаалы композитор Сулхан Цинцадзе-биле кады чогаадыкчы ажылдажылгага тургустунуп турар. Амгы үениң тематиказы республиканың, театрларының репертуарларында чы» бүрүде калбаа-биле кирип турар. Совет кижиниң мөзү-шынарын кино чуруктарында база көргүзүп турар.

Совет Грузияның национал хевирлиг болгаш социалистиг утка-шынарлыг национал уран чүүлү чоннуң күзел-соруун, идегелин, Коммунистиг партияга шынчызын, бистиң улуг чаагай Совет Төрээн чуртувуска изиг ынакшылын илередип турар.

Г. МУХРАНЕЛИ.

Тбилиси хоорай.

Чепсегленииишкинни херек кырынга дүжүреринің болгаш бүгү-ниити тайбыңны хандырарының планы

ЖЕНЕВА. СЭТА-ның тускай корреспондентизи И. Максимовскийниң дамчытканы болза:

Чепсегленииишкинни дүжүреринің талазы-биле он күрүнелерниң комитединиң июнь 7-ле хуралында бир дугаарында АКШ-тың төлээлериниң баштыны Ф. Итон чүве чугаалаан. Чепсегленииишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүреринің Керээзинин код-кол үүлдериниң дугайында чаа совет саналдарны америк чазак ханызы-биле өренип көрүп турар деп америк төлээ чугаалаан. Оон-биле кады ол, чепсегленииишкинни дүжүреринің айтырыгларын шиитпирлээриниң эргежогунуң дугайында үүгле ниити сөстерни холбаштыр чугаалаан. Итон бодунуң чугаазында хенертен халдаар чоруктуң болдурбазының дугайында айтырыгны колдадыр чугаалаан. Барыын чүк чурттарының март-апрельде кылган саналдарының дугайын ол база чугаалаан. Ол саналдар болза чепсегленииишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүреринің айтырыгларын шиитпирлээрин ойзуп турары билдингир.

Оон соонда совет төлээлериниң баштыцы В. А. Зорин медеглел кылган.

В. А. Зорин бодунуң чугаазында мынча дээн: ССРЭ-ниң, АКШ-тың, Англияның болгаш Францияның чазактар баштыцнарының чөвүлел хуралы болур дей бергениге холбаштыр чепсегленииишкинни дүжүреринің талазы-биле 10 күрүнелерниң Комитеди апрель 29-та бодунуң ажылын соксаткан болгай. Бедик деңнелге ужуражыышкын-даа болбаан. Ону Американың Каттышкан Штаттары бодунуң агрессчи үүлгедиишкиннери-биле баш удур бууратган.

Совет чазак тургустунуң келген байдалды өренип көргеш, улустарның шыңгыы негелдерин дүрген боттандырарынга чаа күжениишкин эргежок чугула деп түңнелди кылган. Чепсегленииишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүреринің дугайында резолюцияны Кол Ассамблея чаңгыс үн-биле үүлдүг деп хүлээп алган болгаш ында улустарның бо талазы-биле негелдези илереттинген.

ССРЭ-ниң чазаа ону барымдаалап көргеш, чепсегленииишкинни дүжүреринің талазы-биле 10 чурттарның кежигүннери болур социалистиг күрүнелериг—Болгарияның Улус Республиказының, Польша Улус Республиканың, Румын Улус Республиканың, Чехословак Республиканың чазактары-биле дугурушкаш,—чепсегленииишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүреринің дугайында Керээниң кол-кол үүлдериниң дугайында саналды ажылдап тургускаш, киргген.

Совет чазак чаа саналдарын ажылдап кылып тургаш, 10 күрүнелериниң Комитединиң чугаалажыышкыннарының бирги үе-чадазының ажылының түңнелдерин, а ол ышкаш Комитеттиң киржикчилери күрүнелериниң болгаш өске-даа чурттарның киргген саналдарын, бодалдарын болгаш күзелдерин база өренип көргеш.

Чепсегленииишкинни дүжүреринің айтырыын дүрген шиитпирлээрин чиигедир төлээде атомнуг болгаш водородтуг чепсектерни чогуур черинге чедирер бүгү херекселдерни чепсегленииишкин дүжүреринің программазының баштайгы үе-чадазында-ла —ядролуг чепсекти бодун хоругдаарының бетинде узуткаарынга Совет Эвилели чөпшээрежин турарын илереткен деп В. А. Зорин уламчылап чугаалаан.

Ядролуг чепсекти адар дээн черинге чедирер бүгү херекселдерни узуткаары-биле кады чепсегленииишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүреринің программазының бирги үе-чадазында өскениң девискээрлериниң даштыкы шериг базаларын үнүзүн узуткаар, а ол ышкаш ол девискээрлерден даштыкы шериглерни үндүрер апаар.

В. А. Зорининиң демдеглээни болза, чепсегленииишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүреринің программазының баштайгы үе-чадазында-ла массалыг узуткашкынның чепсээн назылдырар черинге чедирер херекселдерни узуткаары улустар аралында дүшкүүрлүг чоруктуң кошкадырының хераанге үнелеп четтинмес салыышкынны киирер ийик. Оон-биле кады ол хемчег хенертен халдаашкынны болдурбазының дугайында айтырыгны шиитпирлээр. Бир эвес ырак-узакка-даа ужугар дайынчы ракеталарны шуптузун, шериг ужарчүүлүн, суг адаанга чоруур хемелерни, суг кырынга чоруур шериг корабльдерин болгаш ядролуг чепсекти ап чоруур өске-даа чүүлдерни узуткап каапкан соонда күрүнелериң хеп-хенертен агрессчи үүлгедиишкиннер кылыр ындыг херекселдери херек кырында чок болу бээр.

Оон соонда В. А. Зорин ядролуг чепсекти бодун узуткаларының дугайында айтырыгга доктаагаан. Совет Эвилелиниң саналдап турары болза, Керээге ат салганының соонда дораан-на белеткел комиссиязын тургузар. Ол комиссия хыналда талазы-биле делегей организациязын тургузарының талазы-биле хемчеглерни боттандырар сөрүлгалыг. А ол комиссияның дугайында дүрүмү чепсегленииишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүреринің дугайында Керээниң бодунга дугуруштунган турар ужурлуг. Ол хыналда кылыр организация чепсегленииишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүреринің дугайында Керээ күштүг болуп киргениниң үезинде ам КПО-нуң эргезинге тургустунган турар апаар.

Ракеталыг чепсектерни, дайынчы самолёттарны, суг кырының шериг корабльдерин, суг адааның хемелерин болгаш атомнуг база водородтуг чепсектерни ап чоруур аргалыг өскедаа чепсек-херекселдерни бирги үе-чадада узуткап эгелээниниң үезинде ону делегей хыналдазының адаанга алыр. Ракеталарны, самолёттарны болгаш ядролуг чепсекти адар өскедаа бүгү чепсек-херекселдерни долузу-биле азы кезик чамдыкка-даа бүдүрүп үндүрер ындыг бүдүрүлгелерни, заводтарны, фабрикаларны болгаш судно тудар черлерни хыналда организациязы кандыг-даа шаптыктаашкын чокка хынаар эргелиг болур.

Өскениң девискээринде турар шериг базаларында болгаш даштыкы шериглерде үстүнде айыттынган базаларны узуткап турарын база шериг кезектерин, шериглерни үндүрерин хайгаараары-биле делегейниң хайгаракчы болгаш бүрүн чорудар.

Чепсегленииишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүреринің талазы-биле бистиң программавыстың ийиги үе-чадазында айытканын өзугаар хыналда организациязының төлээлекчилери ядролуг чепсектиң бүгү курлавырларын узуткап турарын хынап болур.

Бистиң программавыстың үшкү үе-чадазынга, а ол ышкаш чепсегленииишкинни дүжүреринің доозарынга база-ла хынаалдының чогуур хемчеглерни боттандырар.

Чепсегленииишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүреринің эргелериниң арткан полициялардың (милициялардың) санындан тайбыны камгаларын хандырар сөрүлга-биле КПО-нуң Уставын өзугаар эргежок чугула апарган таварылгаларда Аймыл чок чоруктуң Чөвүлелинин эргезинге четчелеп тургузарын ССРЭ сүмелеп турар деп В. А. Зорин оон ыцай айыткан.

Чаа совет саналдар болза чепсегленииишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүреринің дугайында дугуржулганы ажылдап кылырынга эки үадезин болурунга бистер идегээр бис деп В. А. Зорин бодунуң медеглелинин төнчүзүнде чугаалаан.

Делегейниң улустары бистин Комитедивистен шын шиитпирни үндүрерин манап турар. Ындыг шиитпир чепсегленииишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүреринің айтырыын бурунгаар шимчедир ужурлуг деп ол түңнелинде чугаалаан.

Совет төлээлекчиниң медеглелинин соонда итали төлээлериниң баштыцы Г. Мартино чүве чугаалаан, чаа совет саналдарда ийи талаларның туруштарын чоокшулаштырыпкы дег идеялар бар-дыр деп айыткан. Мартино Комитетти шыдамыккай болгаш оваарымчалыг болуруунче кыйгырган, чаа совет саналдарда айтырыгларны барыын чүк төлээлериниң киирип турары кезик-чамдык хемчеглери-биле катай-хаара көрүн сүмелээн. Итали төлээлекчиниң чугаазы-биле Комитеттиң июнь 7-де хуралы доозулган.

Барыын талакы күрүнелер чаа совет саналдарны чугаалажып киреринге белен эвес

ЖЕНЕВА. Он күрүнелериниң чепсегленииишкинни дүжүреринің талазы-биле Комитединиң эвлечлиг хуралы июнь 8-те, Женеваның Нациялар ордузунга болган. Хуралды Чехословакияның төлээлекчизи Носек дарга-лаан.

Санал-онал солчуушкуннарының бир дугаарында чүве чугаалаан, Польшаның төлээзи М. Нашковский чаа совет саналдар болза чепсегленииишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрүүшкүнүнүң айтырыын он күрүнелериниң Комитединге чеди неделяның дургузунда чугаалашканын ханызы-биле өренип көргенинин түннели болбушаан, чепсегленииишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүреринің ниити чурумунуң талазы-биле барыын чүк төлээлериниң тодаргай саналдарын база барымдаалаан деп демдеглээн. Эң ылаңгыя ядролуг чепсекти адар херекселдерни узуткаарының бирги чергелиг чугулазы-биле холбаштыр барыын чүк күрүнелериниң күзелдерин деткиири-биле чаа саналдарда чепсегленииишкинни дүжүреринің хемчеглерин боттандырарының чурумун база өскерткен.

Бо түңнерде чепсегленииишкинни дүжүреринің талазы-биле дүрген болгаш шиитпирлиг базымнар негеттинин турар деп Нашковский төнчүзүнде чугаалаан. Бо талазы-биле АКШ-тың төлээзи Итоннуң дүүнгү чугаазы алдептиг болган. Ол чепсегленииишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүреринің айтырыгларын КПО-нуң резолюциязының негеп турарын өзугаар чугаалажырының оруузга, харын он чурттарның Комитедин бо талазы-биле кезик-чамдык болгаш башкаланчак хемчеглерни чугаалажырынче чайылдырар дээн орадажыышкын кылган. Барыын чүк төлээлери болза тодаргай чугаалажыышкыннарже бичии-даа озалдыышкын чокка кирер болгаш социалистиг күрүнелериниң чаа саналдарын шыңгыы, тодаргай туруш-биле көөр ужурлуг деп Нашковский демдеглээн.

Чаа совет саналдарны тус-тузунда тодаргай чугаалажып көөрүн эгелээринге барыын күрүнелериниң төлээлекчилериниң херек кырында белеткемейн келгенин польша төлээ Пашковскийниң соонда сөс алган кижи—англи төлээлериниң баштыцы Ормсби-Горпуң саналындан илерээн. Чаа совет саналдарының талазы-биле барыын чүк төлээлериниң саналдарын узамдыктырып турарын англи төлээ совет саналдарны англи дылдың кырынче шын эвес очулдурган деп хоозун чылдагаан-биле агартырын орадашкан.

Англи төлээниң ынча деп медеглээни июнь 8-теги хуралдың киржикчилериниң хөй нуруузун кайгаткан.

Июнь 8-тип хуралының төнчүзүнде чүве чугаалаан, совет төлээлериниң баштыцы В. А. Зорин совет саналдарны англи дылче очулдуганының шын эвезинге сылдаглап турары олурушканнарны кайгаткан, үүге дээрге Англияда орус дылды эки билир кижилер дыка хөй, ынчангаш олар совет саналдарның шын очулгазын бергедээшкин чокка-ла кылып каап болурлар деп чугаалаан. Ол ышкаш англи чазак бо саналдарны бир неделя бурунгаар алган болгай. Англи төлээниң чылдак хап чугаалаан үүлдери дээрге караөжегээр чорук болур. В. А. Зорининиң онзалап демдеглээни болза, англи чазак бистиң саналдарывысты шыңгыы өзу-биле көөр дээрлинге совет төлээлер идеген турар. Бистиң тала кандыгыл дээрге, боттарывыстың чаа саналдарывыска кандыг-даа тайылбырларны кылырынга белен бис, ынчангаш бистер чепсегленииишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер дугайында Керээни ажылдап кылыр сорулга-биле тодаргай чугаалажып көрүүшкүнче кириптеринге шагда-ла белен бис.

Австралияда ортектерниң улгатканы

КАНБЕРРА. (СЭТА). Австралияда ортектер улгадыышкыны үргүлчүлевишаан. Австралияның статистика бюрозунуң тускай үндүрген сан-түңнелдерин өзугаар алырга, 1960 чылдың үүгле апрель айында үүрмектеп садар ортектерниң өзүлдези 6 катап улгаткан. Чаңгыс-ла ай дургузунда ортектерниң ындыг өзүлдези сөөлгү дөрт чылдарның иштинде Австралияга бир дугаар болуп турарын ында айыткан. Үүрмектеп садар ортектерниң ындыг өзүлдези хамыктың мурнунда аъш-чем баранныларының ортектерин улгаттырганындан болган. Тодаргайлаарга, апрельде анаа аъш-чем баранныларының ортектери оон мурнунда айда турганындан 3,4 хуу, таапкыны—2,5 хуу өскеп.

Моолдун төвү өзүп турар

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Монгол агентилелдин дыннатканы болза, Моол Арат Республиканың административтиг, үлетпүрлүг болгаш культурлуг төвү—Улан-Батор өзүп, хөгжүп турар. Сөөлгү чылдарда хоорайга он-он чаа бүдүрүлге черлери, школалар, эмнелгелер, чуртталга-амыдырал тудуглары кылдыңыллаан. Чаа, чараш тудуглардыг чуртталга кварталдары өскен.

Бо чылын Улан-Баторда ажылдап турар хөй-хөй бүдүрүлгелерни чаартыр болгаш чаа тудуглар база немежир. Мону кылып чоруткының түңнелинде күрүнениң бүдүрүлге черлериниң продукция бүдүрүп үндүрери чыл дургузунда 58 хире хуу немей өзер. 70 миллион киловатт-шак электроэнергияны ажылдап үндүрер, 780 муң тонна хөмүр даштыкаар. Тулуг материалдарының бүдүрүлгелиниң болгаш Улан-Баторнуң механика заводунуң продукция бүдүрери дыка көвүүзээр.

Улан-Баторнуң чиих үлетпүрүнүп бүдүрүлгелери бо чылын 490 муң эш идиктерни, 100 ажыг муң метр дүк кылыглыг пөстерни бүдүрүп үндүрер.

Хоорайның чазагайжыдылгазының талазы-биле улуг ажылдарны кылыр. Бо чылын 40 муң дөрбелчин метр шөлдүг чуртталга бажыңнарының чаа кварталының тудуу эгелээр. Ону Совет Эвилелиниң дузаламчызы-биле кылыр. Кыдат Улус Республиканың дузазы-биле 50 муң дөрбелчин метр шөлдүг чуртталга бажыңнары тутгунуп турар. Чылыг болгаш суг дамчыдарының 20 ажыг километр хемээлдиг шугумун кылып турар.

Чаа магазиннер туттунар, ийи ортумак, бир эге школалар, а ол ышкаш элээн каш уруглар садтары, ясли-лер болгаш столоваялар ажыттынар.

Изиг үүлдүгзүнүүшкүн

ГАВАНА. (СЭТА). Кубаның ажылчы чоннар конфедерациязының улуттур чериниң пленуму Гаванага болуп эрткен болгаш ацаа чуртта 33 профэвилел федерацияларының төлээлекчилери киришкен. Ук пленумга элээн каш шиитпирлер хүлээп алдынган, оон иштинде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн соксаал чокка бедиринің дугайында, революцияның хөгжүлдезинге Кубаның ажылчы чоннарының салыышкыны кылдыр када-даа ажыл төлевирин хевээр артырарының дугайында шиитпирлер бар болуп турар.

Куба чазактың чалаанын өзугаар Совет чазактың баштыцы Н. С. Хрущевтуң Кубага чедип келир деп турарын пленум изин-биле үүлдүгзүнген.

Турк чазактың ап чоруткан хемчеглери

АНКАРА. (СЭТА). Турк чазактың июнь 5-те болган хуралы дүнекиниң 1 шакка чедир үргүлчүлээн. Турк Республиканың чаа түр конституциязын чазак хүлээп алган, ук конституция болза чуртка сонгуулаларны эрттиргижеге күштүт болур. Конституцияның бижимелин амдыында парлап дыннатпаан.

Турцияның чазаа элээн каш чаа томуйлаашкыннарны бадылаан. Национал камгалал министринге генерал Фахри Оздилекти, кол штаб начальнигинге—генерал Рагиб Гюмюшпаланы, кургаг чер күштериниң командылакчызынга—генерал Джевдет Сунайны томуйлаан.

Америк шериг бөлүктериниң дайынзырак үүлгедиглери

ЛОНДОН. (СЭТА). «Дейли телеграф» солунның бо үеде Вашингтонда гуруп турар хайгаракчызының дыннатканы-биле алырга, америк шериг-агаар күштериниң командылалы ядролуг чепсекти дажыглаан хөй санныг стратегтиг бомбардировщиктерни үргүлчү агаар хайгааралынга моон сонгаар-даа тургузуп алгаш турар дээринден ангыда, харын-даа англи шериг-агаар күштери база-ла ону өттүнүн деп күзеп турар.

Хайгаракчының сөзү-биле алырга, Каттышкан Штаттарның бодунда болгаш даштыкы базаларда турып турар ындыг самолёттарның хүнүнүле 60—100 хирези агаарда ужудуп турар.

САЛЧАК БАЛЧИН-ООЛОВИЧ СЕНДАЖИ

Барыын-Хемчик райкүүскомунуң даргазы, 1931 чылдан бээр СЭКП кежигүнү Салчак Балчин-оолович Сендажи үргүлчүлелдиг болгаш аар аараанының соонда бо чылдың июнь 9-та, 49 харлыында мөчээн.

С. Б. Сендажи ядыы араттың өгбүлезинге төрүттүүген болгаш кара чажындан тура-ла аар бергени болгаш түренги чорукту билип, бодунуң адазының байларга дарладып чораанын көрген. Тывага улусчу эрге-чагырганы тургускан чорук күш-ажылчы араттарның сагыш-сеткил хөгжүлезинге делгем орукту ажыткан. С. Б. Сендажи 1930 чылда Сыстыг-Хемниң алдын уургайынга ажылдап кирген болгаш удаваанда Омск хоорайже профэвилел курузуче өренип чорупкан. Төрээн Тывазынга эвээ чанып келгеш, ол Кошту уургайынга башкылап ажылдап турган. С. Б. Сендажи 1934 чылдан 1938 чылга чедир Кызылдың веттехникумунга өренген, а оон соонда Бин-Хем районунга болгаш ТАР-ның мал-чер ламызынга 5 чылдарның дургузунда Тываның көдээ ажыл-агыйының кидрлүүшкүнүнге бүгү күүзүн болгаш билинн берип ажылдаан. С. Б. Сендажи 1943 чылдан 1946 чылга чедир Новосибирскиниң көдээ ажыл-агый институтунга өренген, а оон соонда элээн каш чылдарның дургузунда райеспуң көдээ ажыл-агый кидизин, мал эмнелгезин эргелекчилээн, Барыын-Хемчик районда «Кызыл таңчын», «Ленинчи орук» колхозтарның даргазы чораан. С. Б. Сендажи район Совединиң депутадынга чаңгыс эвес удаа соңгуттуруп келген, а 1959 чылдың мартта Барыын-Хемчик райкүүскомунуң даргазынга соңгуттурган.

С. Б. Сендажиниң күш-ажылчы ачы-хавыяалын ТАР-ның чаза бедин-биле үнелеп көргеш, ону ТАР-ның «Республика» ордени-биле шаңнаан.

Мергежилдиг организакчы, ак-сеткилиг болгаш төлептиг эштин — С. Б. Сендажиниң овур-хевири бистиң сагыш-сеткиливиске кезээде турасказал болуп арттар.

С. К. Тока, М. К. Мендуме, О. А. Толгар-оол, А. А. Козленко, М. Б. Артас, Х. А. Анчима, Н. Н. Антипина, О. Т. Алдын-оол, М. И. Пахомов, Г. В. Иванов, К. С. Шойгу болгаш оон-даа өскелер.

Дыштапыр хүн

1960 чылдың июнь 12-де, воскресеньеде, Көк-Тейге Кызыл хоорайның ажылчы чоннарының массалыг селгүүстээшкинин организастаар.

Ногаан үнүштерлиг черлерде хол бөмбүү, лапту, шыдыраа ойнаар, баг кагар черлерни белеткээн.

Бот-тывынгыр уран үүлдүн концерттери болур, үрер хөгжүм ойнаар, грамофон ырларын дамчыдар. Буфеттер болгаш фотографтар ажылдаар.

Көк-Тейге чедир автобустар культура болгаш дыштанылга парыгының эжиинден эртенгиниң 9 шактан эгелеп үргүлчү чоруп турар.

КҮШ-КУЛЬТУРА БОЛГАШ СПОРТ

Кызылдың школачыларының чайгы спартакиадазы

Кызылдың школачыларының чайгы спартакиадазы «Совет Тываның 5 чылы» стадионга эгелээн. Маргылдаада хоорайның № 1, 2, 3, 6, 7, 9 болгаш 10 школаларының командалары киржип турар.

Бичии уругларның 60 м черге чарыжынга А. Кравцова (№ 7 школа) 8,8 секундада эрткеш, бирги черни алган. Уругларның 100 м черге чарыжынга бирги үш черни база-ла № 7 школаның төлээлекчилери Поминова, Хасанович, Кудрина олар алганнар. Оолдарның черниң узунун халыырының маргылдаазынга А. Бардин (№ 7 школа) 5 м 35 см халааш бирги черни, оон эжи В. Чихачев 5 м 28 см халааш ийиги черни болгаш № 2 школаның өреникчизи Д. Ян-оол үшкү черни алган.

Уругларның 400 м черге чарыжынга № 1 школаның спортчузу Н. Соболева 1:08,5 секундада эрткеш, бирги черни алган. Бо-ла дистанцияга оолдардан № 7 школаның өреникчизи Л. Медляев тиилекчи болган. 200 м черге бичии оолдарның чарыжынга № 1 школаның өреникчилери Е. Ефимов, Л. Крамер, В. Голубцов олар бирги үш черни эзлээннер.

100 м черге финал маннаашкынга Л. Метляев 11,5 секунданы көргүүкеш тиилекчи болган. Бичии уругларның 100 м черге чарыжы, черниң бедиин халыырының, ядро октаарының, спорттуң үш хевиринге (100 метр черге чарыш, черниң узунун халыырынга, диска октаарынга), спорттуң беш хевиринге (100 метрге, черниң узунун халыырынга, диска болгаш ядро октаарынга, 800 м черге чарышка) маргылдаалар база болуп эрткен.

Оолдарның 20 км, уругларның 10 км черге чадаг терге чарыжынга команда талазы-биле бирги черни № 7 школаның командазы, ийигизин № 2 школаның командазы, үшкүзүн № 3 школаның командазы алган.

Спартакиаданың бирги хүнүнде болган маргылдааларга команда талазы-биле бирги черде № 7 школа—8541 санныг, ийиги черде № 2 школа—6458 санныг, үшкү черде № 1 школа—6354 санныг чоруп турар. Маргылдаа үргүлчүлеп турар.

К. ХАНХАЛАЕВ,
Спартакиаданың кол секретары.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

1960—1963 чылдарда театр студиязынга (шин артистериниң салбыры) хүлээп алыышкынны чарлап тур. Студияга өртүмак эртемниг 17-ден 23 хар чедир назылыг херээженнерни болгаш 17-ден 25 хар чедир назылыг эр кижилерни хүлээп алыр.

Кирип турарлар ниити билигниң он класс хемчээлдиг мооң адаанда шылгалдаларын эрттер: орус дылга (бижимел диктант), литературага, ССРЭ төөгүзүнге болгаш тускай эртемниң талазы-биле ийи эвлечлиг шылгалда.

Кирип турар кижи баштайгы эвлечгде шүлүк, басня болгаш проза чогаалдан үзүнүү дээн чергелиг, бодунуң белеткеннин алган үүлдериге шылгалданы тудар. Ол ышкаш деп-дескі шимчээшкиниң болгаш хөгжүмүн дыннап билириниң шенделерин дужаар.

Оон ангыда шылгалда комиссиязының онааганын өзугаар этюдтарны күүседир.

Ийиги эвлечгте киржирин чедип алган кижилер болза комиссияның даалгалын өзугаар немелде шылгалдаларны дужаарлар. Тускай эртемниң болгаш ниити билигниң талазы-биле шылгалдаларны дужааганнарны студияга хүлээп алыр. Студентилерге айда 200 рубль хемчээлдиг күрүне стипендиязын бээр. Хоорайда чурттавайн турарларны ниити чурттаар чер-биле хандырар.

Билдириишкиннерни июнь айның 10-дан июль 1-ге чедир хүлээп алыр. Хүлээп алырының шылгалдалары 1960 чылдың июль 5-тен август 1-ге чедер.

Дирекция.

Ажылчы чоннар депутаттарының Барыын-Хемчик район Совединиң күүскомунуң даргазы
Салчак Балчин-оолович
СЕНДАЖИНИҢ
аар болгаш үргүлчүлелдиг аараанының соонда, 1960 чылдың июнь 9-та элекке мөчээнинин дугайын ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң күүскому кажыдал-биле дыннатпышаан, оон өг-бүлезинге ханы кажыдалды илередип тур.

Барыын-Хемчик райкүүскомунуң даргазы, СЭКП кежигүнү
Салчак Балчин-оолович
СЕНДАЖИНИҢ
үргүлчүлелдиг аар аараанының соонда 1960 чылдың июнь 9-та элекке мөчээнинин дугайын Барыын-Хемчик райкүүскомунуң партия организациязы ханы кажыдал-биле дыннатпышаан, оон өг-бүлезинге кажыдалын илередип тур.

Барыын-Хемчик райкүүскомунуң даргазы
Салчак Балчин-оолович
СЕНДАЖИНИҢ
үргүлчүлелдиг аар аараанының соонда элекке мөчээнинин дугайын СЭКП Барыын-Хемчик райкому дыннатпышаан, оон өг-бүлезинге кажыдалын илередип тур.

Барыын-Хемчик райкүүскомунуң даргазы, СЭКП кежигүнү
Салчак Балчин-оолович
СЕНДАЖИНИҢ
үргүлчүлелдиг аар аараанының соонда 1960 чылдың июнь 9-та элекке мөчээн дугайын Барыын-Хемчик райкүүскомунуң партия организациязы ханы кажыдал-биле дыннатпышаан, оон өг-бүлезинге кажыдалын илередип тур.

Допчу медээлер

+ Эрткен чылын чардынган садыг дугуржулгазының күүселдезинин чоруп турарын чугаалажып көөрү-биле ССРЭ-ниң даштыкы садыг министриниң оралакчызы Н. Н. Кумыкинге баштаткан совет садыг төлээлери июнь 6-да Лондонда чеде берген.

+ Алжирге тайбың дээш Парижке удавас ажыттынар конгресске француз хөй-ниити белеткенип турар. Ук конгресстиң белеткелинге Францияның массалыг хөй-ниити организациялары, профэвилелдериниң янзы-бүрү каттыжылгалары киржир. Чурттуң чеди департаментизинде профэвилелчи чаңгыс эптиг фронтузуи тургустан, оон төлээлери Алжирге тайбың дээш конгресске боттарының демин дар сорулгалыг. Францияда янзы-бүрү профэвилел төлээлекчилери—ол оттыжылгада киржип турар.

+ Мурнунда албадалдыг ажыл лагерьде турган болгаш дайын төнериниң бичии мурнуу чарында чүс муң кижини гитлержилериниң хилиничектеп өлүрген чери болур Берген-Бельзенге нацистиг өзү-чурумнуң удурланыкчыларының болгаш оон качыгдаан демиселчилериниң ужуражыышкыны болган. Анаа ГФР-ден, ГДР-ден, Франциядан, Бельгиядан, Югославиядан, Австриядан, Даниядан болгаш Голландиядан келген 3.000 ажыг кижи киришкен. Совет Эвилелинин, Польшаның болгаш Чехословакияның төлээлекчилериниге ГФР-же киреринің документилерин тыпсырындан барыын-герман эрге-чагыргалар ойталап, ук ужуражыышкынга оларның киржиринге шаптыктаан. Дайын айылынга болгаш фашизмниң катап төрүттүнериниге удур демиселге улустарның шиитпирлинин Берген-Бельзенге болуп эрткен митинг көргүскен. Ук ужуражыышкынга чүве чугаалаанар Барыын Германияда фашизмниң катап төрүттүнүп турарынга удурланганнар.

+ Юнайтед Пресс Интернейшнл агентилелиниң дыннадып турары болза, июнь 6-да Фернанинден (Флорида штат) ырак эвеске «Ф-86» деп ийи реактивтиг самолёттар агаарга үскүлешкен. Ук шүүргедекчи самолёттарның ужудукчуларының бирээзи парашют-биле халый бээр аргалыг болган.

+ Албанияның Улусчу хуралының Президиумунуң даргазы Хаджи Леши Пекинден Вьетнамче июнь 7-де ужудуп үнүпкен. Ол КУР-нуң даргазы Лю Шао-циниң чалааны-биле найыралдың аян-чоруун кылып, Кыдатка беш хонган. Х. Леши Ханойже бар чорааш Ханчжоу, Шанхай болгаш Куньмин хоорайларны таварып эрттер.

+ Куба Республиканың президентизи Освальдо Дортикос июнь 6-да Венесуэлада чеде берген. Ол анаа Перудан чеде берген болгаш Мурнуу Америка чурттарын кезип чоруур. Дортикосту Венесуэланың чурттакчылары чылыы-биле уткааннар.

+ Көрейни Совет Армияның хостаанындан бээр 15 чыл болган оюнга тураскааткан бүгү-көрей уран үүл фестивалы Пхеньянда ажыттынган. Ук фестивальда найысылалдың болгаш өске-даа черлериниң театр коллективтери, хөгжүм болгаш танцы ансамбльдери база ол ышкаш бот-тывынгыр уран-үүл коллективтери киржип турар.

(СЭТА).

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, партийжи амыдырал болгаш пропагандз килдистериниң 23-54, харысаалгалыг секретарының 37-13, көдээ ажыл-агый килдизинин 22-64, иштики информация килдизинин 21-47, совет тургузуг, үлетүр болгаш транспорт килдистериниң 23-35, чагаа килдизинин 21-27, культура болгаш амыдырал килдизинин 25-38, бухгалтериязының 31-75, корректорларның 20-60.

ТС—00816. Чагыг 1298. Культура эргелелиниң типографиязы.